ڕەگەزەکانی بەرهەمهێنانی شیعر لای مەحوی... نووسینی: عەتا قەرەداخی

سەرەتا:

ڕەنگە یەکێك لە کێشە سەرەکیەکانی قسەکردن لەسەر شیعری کلاسیکی کوردی ئەوە بێت کە زۆرێك لە سەرچاوەکانی ئەم رێبازە شیعریە بە تایبەتی لە ئاستی زمانو هونەرەکانی شیعردا پەیوەست بن بە هەمان سەرچاوەکانی شیعری دراوسێکانی کوردەوە بە تایبەتی شیعری عەرەبیو فارسی. هەڵبەت ئەوەش هۆکاری بابەتی خۆیی هەیە کە لە پێش هەموویانەوە ئەوەیە کە سەرچاوەی رۆشنبیری کوردی لە رابردوودا بە پلەی یەکەم عەرەبیو فارسی بووە، دیارە رۆشنبیری تورکیش لە پلەی دووەمدا دێت ئەویش بە کاریگەری ئەوەی کە یەکەم کوردو هەریەکە لەم سێ نەتەوە جیاوازە هاوئایینن. خاڵی دووەم کە ئەویش بایەخی خۆیی هەیە ئەوەیە کە کورد بۆ ماوەی دوورو درێژی لە لایەن دەسەڵاتی ئیداریو سیاسی ئەو نەتەوانەوە بەڕێوەبراوەو تا ئەندازەی ئەوە دەتوانین بڵێین کۆڵۆنی کراوە‌و بەو پێیەش کەلتوورەکەشی لەلایەن کەلتووری ئەو نەتەوانەوە کە باڵادەستتر بوون لە کورد کۆلۆنی کراوە. هەروەك تا قۆناغێکی درەنگیش نووسین بە کوردی دەرنەکەوتووەو، کورد بە زمانی عەرەبی یان فارسی یان تورکی نووسیووێتی. ئەوە ئاشکرایە کە زمان وەکو ئامرازی دەربڕین یەکێکە لە پایە سەرەکیەکانی هەر دەقێکی ئەدەبی. بە گوێرەی روانین بۆ شیعری کلاسیك کە وەکو ئەدەبی چینی ئەرستۆکرات سەیر دەکرێت، بێگومان دەبێ زمانەکەیشی لەو ئاستەدا بێت. یەکێك لە کێشەکانی شیعری کلاسیکی پەیوەندی بە زمانی نووسینەوە هەیە کە زمانێکی تێکەڵاوە لە زاراوەی عەرەبیو فارسی تورکی. ڕەنگە یەکێك لە هۆکارە دیارەکانی ئەو هەموو وشەو زاراوە عەرەبیو فارسیو تورکییە لە دەقی کلاسیکی کوردیدا سەرباری باڵادەستبوونی کەلتووری ئەو نەتەوانە بە هەموو ڕەگەزەکانییەوە بەسەر کەلتووری کوردیدا، لاوازی چینی ئەرستۆکراتی کوردی بوو بێت کە لە ئاستێکدا نەبووە زمانی تایبەت بە خۆیی هەبێتو بەو پێیەش ئەدەبی کلاسیکی کوردی گوزارشتی ڕاستەقینە بوو بێت بە زمانی ئەو چینە. زۆرجار ئەوەمان بەربای گوێ دەکەوێت کە رۆشنبیرە نەریتیەکانی ئێمە هەموو بایەخو گەوهەری شیعری کلاسیکی کوردی دەگێڕنەوە بۆ ئەو زمانەی کە پێی نووسراوە

گوایە زمانێکی بەرزە بەڵام لە راستیدا وانیە چونکە ئەو زمانە پڕە لە وشەی بێگانەو مەرجیش نییە وشە بێگانەکان لە سیاقە کوردییەکەدا هەمان ئەو مانایە ببەخشن کە لە زمانە ئەسڵییەکەی خۆیاندا هەیانە، ئەمە سەرباری ئەوەی کە سیاقی رێزمانیش زۆرجار کوردی نییە هەرچەندە شیعر مەرج نییە پەیڕەوی رێزمان بکات. بێگومان ئەو ئاڵۆزییەی زمان هۆکارێکی سەرەکیە بۆ ئەوەی کە زۆرینەی خوێندەواری کورد نەتوانێت لە شیعری کلاسیکی کوردی تێبگاتو لە هەمووشی سەیرتر ئەوەیە کە لە نێوەندی رۆشنبیری ئێمەدا ئەوە وەکو خاڵێکی گەشو پۆزەتیفی شیعری کلاسیکی کوردی سەیر بکرێت واتە مادەم خەڵك ناتوانێت لەم جۆرە شیعرە تێبگات، یان تەنانەت ناتوانێت بە راستی بیخوێنێتەوە مانای وایە ئەوە شیعرێکی بەرزو نایابە.

بەهەرحاڵ ئێمە دەزانین سامانی شیعری کلاسیکی کوردی سامانێکی تا ئەندازەیەك دەوڵەمەندە بەڵام ئایا سەرچاوەی ئەسڵی شیعری کلاسیکی کوردی عەقڵو خەیاڵی کوردییە یان دەشێ وای بۆبچین خەیاڵو عەقڵی کەلتوورەکانی تر لە پشتی بەرهەمهێنانی ئەم جۆرە شیعرەوەیە لە مێژووی شیعری کوردیدا؟ بێگومان ئەگەر لەسەر دوو ئاست سەیر بکەین ئەوا راستەخۆ وەڵامی ئەم پرسیارەمان دەستگیر دەبێت. یەکەم لە ئاستی زمانی دەقە کلاسیکیەکان خۆیاندا کە تێکەڵاوێکن لە کوردیو وشەی عەرەبیو فارسی. دووەم وەکو ئاشکرایە کێشەکانی شیعری کلاسیکی کوردی بێجگە لە زۆربەی ئەو بەرهەمانەی کە بە زاری گۆرانی نووسراون کە بە کێشی پەنجەن کە ئەویش کێشی فۆلکلۆری کوردییەو ئەویش هەمان کێشی گاتاکانی ئایینی زەردەشتیە، ئەویتری بە کێشەکانی خەلیلی کوڕی ئەحمەدی فەراهیدی نووسراوە یان بە کێشی مەسنەوی فارسی نووسراوە کە هیچیان کوردی نیین. دیارە مەبەستمان لەم قسەیەش ئەوە نییە کە بڵێین مادەم شیعری کلاسیکی کوردی بەو زمانەو بەو کێشانە نووسراوە هیچ بەهایەکی نەتەوەیی یان ئەدەبی نەتەوەی نییە. نەخێر بەڵکو مەبەستمان ئەوەیە کە بڵێین داخۆ چەند پێ بایەختر دەبوو ئەگەر شیعری کلاسیکی کوردی بە کێشی تایبەتی کوردیو بە زمانی کوردی کە مەبەستمان زمانی ستاندەر یان ئەرستۆکراتی کوردییە بنووسرایە، نەك بە زمانی تێکەڵاو لە عەرەبیو فارسیو تورکیو سەرباری ئەوەش بە زاری ناوچەیی بۆ نموونە لە کاتێکدا کە ئەحمەدی خانیو مەلای جزیری بە کرمانجی سەرو نووسیوویانە، نالیو سالمو کوردیو مەحوی.. بە زاری کرمانجی خواروو نووسیوویانەو بێسارانیو مەولەویو شاعیرانی تری هەورامی بە زاری گۆرانی نووسیوویانە کە ئەوەش زیاتر خاسێتی ناوچەیی بوونی بە شیعری کلاسیکی کوردی بەخشیووەو ئەوەش وایکردووە کە شیعری کلاسیکی کوردی وەکو ئەدەبی ناوچەیی لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا بمێنێتەوەو

لەسەر ئاستی جوگرافیای نەتەوە تا مێژوویەکی درەنگیش ئەو ئامادەبوونەی نەبێت. ئەوەش وایکردووە کە سەرچاوەکانی شعیری کلاسیکی کوردیش جۆرێك لە ناوچەگەرییان پێوە دیار بێت بۆ نموونە ئەوەندەی شیعرەکانی نالیو سالم پەیوەستن بە میرنشینی بابانو سنووری قەڵەمڕەوی ئەو میرنشینەوە ئەوەندە پەیوەست نین بە هەموو جوگرافیای کوردەوە، هەروەك بەرهەمەکانی مەلای جزیریو ئەحمەدی خانی پەیوەستن بە جوگرافیای بادینانەوە لەبری جوگرافیای کوردستان.

بە هەرحاڵ ئەمەی لەسەرەوە باسکرا بەشێکە لەو کێشانەی کە دەبێ کاتێ باسی سەرچاوەکانی شیعری کلاسیکی کوردی دەکەین یان کاتێ باسی سەرچاوەکانی بەرهەمهێنانی شیعری هەر شاعیرێك دەکەین یان لە بارەی بنەماکانی گوتاری شیعری هەر شاعیرێکی کلاسیکی کوردەوە دەدوێین دەبێ ئاگاداری ئەو کێسپو بەربەستو کێشانە بین نەك بەشێوەیەکی گشتگرو بێ لەبەرچاوگرتنی تایبەتمەندییەکان بە یەك شێوەو بە یەك ئاراستە باسی سەرچاوەکانی شیعری کلاسیکی کوردی بکەین. ڕەنگە ئەگەر بواری توێژینەوەی ئەدەبی بەراوردکاری لە نێوەندی ڕۆشنبیری کوردیدا بۆ ئەمەو پێشو بواری توێژینەوەی بۆنێویێکداچوونی دێق (Intretextuality) لە ئێستادا دەوڵەمەند بوایە زۆر پەیوەندی ئاشکرای نێوان شیعری کلاسیکی کوردیو فارسی یان کوردیو عەرەبی پەردەی لەسەر هەڵبگیرایەو مەودای کاریگەری شیعری کلاسیکی ئەوان لەسەر شیعری کلاسیکی کوردی دەربکەوتایە.

دیارە ئەوەش مایەی پرسیارە کە لە نێوەندی ڕۆشنبیری ئێمەدا تاکو ئێستاش زانیاری گشتی سەبارەت بە کلاسیك زانیارییەکی سەرپێیە. لە ڕاستیدا زاراوەی کلاسیك لەسەردەمی گریکدا مەبەست لەو بەرهەمانە بووە کە بۆ چینی سەرەوە دەنووسران. لەسەردەمی ڕۆماندا مەبەست لە زاراوەی کلاسیك ئاماژەکردن بوو بۆ ئەو نووسەرو داهێنەرانەی کە خاسێتو نەریتو عەقڵی چینی سەرەوەی کۆمەڵگەیان هەڵگرتبوو واتە چینی ئەرستۆکرات. بەڵام لە سەدەکانی ناوەندا ئەم زاراوەیە مانای نووسەرێکی لە خۆدەگرت کە لە پۆلدا خوێندبێتی بەبێ لەبەرچاوگرتنی پێگەی کۆمەڵایەتیو پێوەستبوونی چینایەتی. لەسەردەمی ڕێنیسانسدا تەنها ئەو بەرهەمە مەزنانە بە کلاسیك دادەنران کە لەسەردەمی گریكو ڕۆماندا بەرهەم هاتبوون کە بەرهەمی پێبایەخی چینی یەکەم بوون. هەروەك لە ڕوانینی هیومانیستانەوە ئەو بۆچوونە جێگیر بوو کە نووسەری کلاسیك ئەو نووسەرەیە کە گەیشتۆتە ئاستی تەواو(کەماڵ) لە هەموو ڕوویەکەوە. هەروەك لەو سەردەمەدا زاراوەی کلاسیك لە سێ ڕوانگەوە دەبینرێت یان بە پێی سێ پێودانگ شوناسی کلاسیکی بوون

وەردەگرێت کە بریتین لە:پەیوەستبوون بە چینی یەکەمەوە یان نایابوون، دێرین ، نموونەیی(J.A. Cuddon, a dictionary of literary Terms. P.122) . کەواتە لێرەدا ئەوەمان بۆ ئاشکرا دەبێت کە زاراوەی کلاسیك پەیوەندی بە گریكو ڕۆمانو ئەو ئەدەبەوە هەیە کە لە سەردەمی ئەو دوو شارستانێتیەدا بەرهەم هاتووەو ئەو ئەدەبەش بۆ چینی باڵای کۆمەڵگە نووسراوە. نکوڵی ئەوەش ناکرێت کە دواترو بە تایبەتی لە سەردەمی ڕێنیسانس بە دواوە چەمکی کلاسیك لە ئەدەبدا بە گشتیو لە شیعرو درامادا بە تایبەتی ئەو خاسڵتە سەرەکیانەی لە دەست نەداوە، هەرچەندە کاریگەری دەرکەوتنی بیرو ئایدیاو فەلسەفەی سەردەمەکەشی پێوە دیار بوو بێت. بەڵام بە گشتی لای زۆرینەی خوێنەرانی دواتر کلاسیك وەکو ڕەگەزێکی ئاڵۆزی ئەدەبی سەیرکراوەو ئەو خاسڵتەی کە گوایە ئەم ئەدەبە بۆ چینی بەرز یان ئەرستۆکراتەکان نووسراوە تاکو ئێستاش ئامادەبوونی هەیە لەو ڕوانگەیەوە کە گوایە تێگەیشتنی ئەم ئەدەبە گرانەو ئاڵۆزەو خەڵکی ئاسایی ناتوانێت لێی تێبگات. هەر بۆیە ئەو بۆچوونە بەردەوام دەگوترێتەوە کە دەڵێت: کلاسیك ئەو کتێبانەن کە هەمیشە گوێمان لێ دەبێت کە خەڵك لە بارەیانەوە دەڵێن: جارێکی تر دەیخوێنمەوە، هەرگیز ناڵێن: دەیخوێنمەوە(Italo Calvino The Uses of Litrature p.125) . ئەمەش جۆرێك لە ناراستی تێدایە چونکە ئەو بۆچوونە لای خوێنەر جێگیر بووەو بەشەرمی دەزانێت بڵێت من ئەو کتێبە یان ئەو بەرهەمە کلاسیکەم نەخوێندووەتەوە. لە ڕاستیشدا ئەمە لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە گوایە ئەدەبی کلاسیك ئەدەبی چینی باڵایەو ئەو خوێنەرەی نەیخوێندبێتەوە مانای وایە لەو چینە کۆمەڵایەتیە نییە یان ئاستی ڕۆشنبیریو عەقڵی لەو ئاستەدا نییە کە لەو ئەدەبە تێبگات. بەهەرحاڵ ئەو بۆچوونە تا ئەندازەیەکی ئاشکرا لە ئەدەبی گەلاندا جێگیرە کە ئەدەبی کلاسیك بایەخی خۆیی هەیەو خوێنەری سەردەم ناتوانێت باش لێی تێبگات، ئەمە سەرباری ئەو بۆچوونە جێگیرەی کە پێی وایە ئەدەبی کلاسیك لە ئاستێکی باڵای داهێنانداییەو تەنانەت لوتکەی داهێنانی ئەدەبی هەر نەتەوەیەك بریتیە لە ئەدەبی کلاسیکی ئەو نەتەوەیە. ئەم بۆچوونەش بە ئاسانی ناگۆڕێت بە تایبەتی لە نێوەندی ڕۆشنبیر کوردیدا هۆکەشی ئەوەیە بەراورد بە ئەدەبی کلاسیك قۆناغەکانی داوتری ئەدەب بە تایبەتی شیعر بە بۆچوونی زۆرێك لە خوێنەرانی نەریتی لاوازن چ لە ڕووی ئاستی داهێنانەوە چ لە ئاستی جیهانبینی ئەدەبیو تەنانەت لە ڕووی ئامادەبوونی کەسێتو نوخبەی خەریك بوو بە ئەدەبیشەوە ئەم تێڕوانینە زۆربەی کات پشتگیری لێدەکرێت یان هەر هیچ نەبێت ڕەت ناکرێتەوە. بەهەرحاڵ ئێمە لێرەوە دەگەڕێینەوە بۆ باسکردنی ئەو

سەرچاوانەی کە دەقی مەحوییان بە گشتی لەسەر بنیادنراوە.

لە سەرەتاشەوە پێمباشە ئەو پرسیارە بەرز بکەینەوە: ئایا ئەو رەگەزانەی کە شیعری مەحویان بەرهەم هێناوە تا چ ئاستێك بەشداری دەکەن لە بەرهەمهێنانی ماناو دەلالاتدا؟ ئایا مەحوی بۆچی ئەو رەگەزانەی بەکارهێناوە؟ ئایا زمان وەکو رەگەزی یەکەمی بەرهەمهێنانی دەق لە ئەزموونی شیعری مەحویدا توانیوێتی ئەرکی هەڵگرتنی ماناو دەلالات ببینێت؟ ئایا ئەتمۆسفێری گشتی شیعری مەحوی چۆن لەگەڵ رەگەزەکانی تری بنیادنانی دەقدا کاردەکات بۆ بەرهەمهێنانی شیعریەتو لەوێشەوە بۆ رەخساندنی زەمینەی درووستکردنو بەرزکردنەوەی پرسیار؟
دیارە ئەوە ئاشکرایە کە بەرهەمی شیعری مەحوی وەکو سەرجەمی شیعری کلاسیك رەگەزەکانی شیعری کلاسیكو تەکنیکەکانی شیعری کلاسیکی تێدایە. ئەمە سەرباری ئەو بنەما سەرەکیانەی کە شیعر وەکو دەقی هونەری دەبێ هەیبێت. دەقی شیعری مەحوی دەقێکی دەوڵەمەندە بە وێنەی شیعریو میتافۆرو پارۆدۆکسو بەکارهێنانی هێما ئەمە سەرباری هونەرەکانی تری نووسینی شیعر لە جۆری کێشو سەرواو رەگەزی گێڕانەوەو دایەلۆكو مۆنۆلۆگو... بەڵام دیارە ئەم رەگەزانە خاسێتی گشتی دەقی شیعرینو ناشێت تەسەوری بەرهەمهێنانی دەقێکی زیندووی شیعریی بکەین بەبێ بوونی زۆرینەی ئەم رەگەزانە. بەڵام ئایا ئەو سەرچاوانەی کە جیهانبینی شیعری مەحوی پێکدەهێننو شووناس بە ئەزموونی شیعری ئەم شاعیرە دەبەخشن چین؟

یەکەم: یەکێك لە سەرچاوە سەرەکیەکانی شیعری مەحوی ئایەتەکانی قورئانە یان بە شێوەیەکی تر بڵێین مەحوی لە زۆرێك لە دەقەکانیدا هەوڵیداوە دەقی قورئانی یان ماناو مەبەستی ئایەتێکی قورئان بکات بە بنەما بۆ ئەوەی مەبەستی شیعری خۆیی پێ بەهێز بکاتو لە هەمان کاتیشدا رەهەندێکی قووڵی فیکری ئایینی بە دەقەکەی ببەخشێتو لە هەمان کاتیشدا گەوهەری ئەو دەقە ئایینیە لە پێناوی بەرهەمهێنانی جیهانبینی شیعری خۆیدا بەکار بهێنێت. رەنگە ئەو پرسیارەشمان لە لا درووست ببێت ئایا مەحوی بە درێژایی ئەزموونی نووسینی شیعر نووسینی خۆی بۆ جیاوازی واتە لەو کاتەوە کە دەستی کردووە بە شیعر نووسین تا ئەو کاتەی دوا شیعری نووسیووە، گەڕاوەتەوە بۆ سوود وەرگرتن لە ئایەتەکانی قورئان یان لە قۆناغێکی دیاری کراوی ژیانو ئەزموونی شیعری خۆیدا بەوجۆرە کاری کردووە؟ بەهەرحاڵ نەبوونی مێژووی نووسینی دەقە شیعرییەکان لای ئەم شاعیرە وەکو زۆربەی شاعیرانی تری کلاسیکی ئێمە رێگرە لە دۆزینەوەی وەڵامی ئەم پرسیارەدا.

مەحوی لە شیعری (کە ئەمری فەرمو) دا دەت:
کە ئەمری فەرمو ئەو شاهە بە (اقرأ)،
ئەگەر فەرمانی قەتە ک دە نە°°°ئ.
ئەمەش ئاماژەیە ب ئایەتی (اقرا کتابك، کفى بنفسك اليوم عليك حسيبا). کە وەکو لە پەراوزی دیوانی مەحوی مامستا مەلا کەریمی مودەیسو کاکە حەمەی کویدا هاتووە مەبەست لەم دەو ئایەتکە ئەوەیە کە خوا لە رژی دوایدا نامەی کرداری هەر کەسە دەداتە دەستی ئەو کەسە خیو فەرمانی پدەکات کە نامەی کردارەکانی خی بخونتەوە تا بزانت لە دنیادا چی کردووە. بگومان مەحویش بەو مەبەستە ئیحای ئەو ئایەتەی هناوەتە نو ئەم دەی شیعرەکەیەوە کە مەبەستی ئەوەیە بت هەموو کەسك پاداشت یان سزای ئەوە وەردەگرت کە لە ژیانیدا دەیکات، ئەو بچوونەش بەرجەستە دەکات کە هیچ کەس ناتوانت لە لپرسینەوەی رژی دوایی رزگاری ببت بیە باشتر وایە هەمووان بە جرك کارو رەفتار بکەن کە کات خودا نامەی کرداری خیانیان دەداتە دەست تا بیخوننەوە، سەربەرزانە لەبەرامبەر خودای خیاندا رابووەستنو ب ترس لە چارەنووسیان نامەی کرداری خیان بخوننەوە. لە پشتی ئەم لکدانەوەیەشەوە ئەو بچوونە بادەستەی مەحوی راوەستاوە کە پی وایە لەبەر ئەوەی ئەم دنیا کورت تەمەنەو دەبتەوە، مرقی ژیر ئەو کەسەیە کە دەستبەرداری ئەم دنیایە دەبتو خی تەرخان دەکات لە پناوی ئەو دنیادا.
هەر لە هەمان شیعردا مەحوی دەت:
بە یادی قامەتی ماوم بە پوە،
علی ما مثلها موسى توکأ.
ئەمەش ئاماژەیە ب ئەم ئایاتە: و ما بيمينك يا موسى؟ قال هى عصاى اتوكوا عليها و اهش بها على غنمى و لى مارب اخرى). واتە خوا لە حەزرەتی موسای پرسی ئەوە چییە بە دەستی راستەوە؟ ئەویش وەامی دایەوەو وتی ئەوە عەساکەمە خم دەدەم بەسەریداو مەەکانمی پ لدەخوم‌و مەبەستی تریشم پی هەیە(پەراوزی دیوانی مەحوی ل.41).
لە ئاستی بینراوی ئەم دەدا مەحوی باسی ئەوە دەکات کە بیرەوەری یادکردنەوەی بەژنو باای یار ئەوی بە پوە راگرتووە واتە ئەوەی هزی بە پوە راوەستانی پبەخشیوە تەنیا یادەوەری بەژنو باای یارە. بەام لە ئاستی قوتردا مەبەست ئەوەیە کە مرق ئەگەر ئومدو هیوایەکی نەبت لە ژیاندا ئەوە ناتوانت لەسەر پی خی رابووەستتو درژە بە ژیانی بدات. هەروەك وەرگرتنی ماناو دەقی ئەم ئایاتە لە قورئان لە ئاستی یەکەمدا ئەوەمان بیر دەخاتەوە کە حەزرەتی موسى توانیوتی لەگە خودا گفتوگ بکاتو لە وەامەکەشیدا

باسی ئەوە دەکات کە عەساکەی ئامرازێکە بە دەستیەوە بۆ خۆڕاگرتنو بۆ جێبەجێ کردنی گەلێك کاری تریش. ئەمە جگە لەوەی کە عەساکەی موسا عەسایەکی سیحری بووەو سەرباری پێغەمبەرایەتی بەشێك لە کاریزمای موسا لە عەساکەیدا بووە کە گوایە عەسایەکی سیحری بووەو هێزی چاودێری کردن یان ریعایەتکردنی رەعیەتی پێبەخشیووە. بە هەمان شێوە بەژنو باڵای یاریش بۆ مەحوی هەمان ماناو کاریگەری عەساکەی موسای هەیە ئەگەر مەحوی لەگەڵ یاردا بەیەك بگەن. کەواتە لێرەوە جۆرێك لە ئاوات خواستنی مەحوی هەیە بۆ ئەوەی هەمان ئەو پێگەو دەسەڵاتەی موسای هەبووایەو هەرچۆن موسا بە عەساکەی زۆر کاری جێبەجێ کردووە ئەمیش هێزێکی لەوجۆرە نهێنی هەبووایە بۆ ئەوەی خواستو ویستەکانی خۆیی پێ جێبەجێ بکردایە. لە هەمان کاتیشدا مەحوی لە ئاستێکی نەدرکێندراودا خۆی بەراورد دەکات بە موساو پێی وایە یارەکەی هاوشێوەی عەساکەی موسایەو لەو ئاستەدایە کە هەموو هێزێك بە مەحوی بسپێرێت. ئەمەش لە روویەکی ترەوە بەهادانی مەحوییە بەو یار هەر لێرەوە سەرباری عیشقی خودایانەی مەحوی کە عیشقێکی خاوێنە زیاتر شووناسی جۆرێکی تایبەت لە عیشق لە لای مەحوی دەردەکەوێت کە بینینی هێزوو توانای خودایانەیە لە بوونی یاردا.

مەحوی لە شعیری (روونی دی)دا دەڵێت:

روونی دی، لەو رۆژەوە، گەر رۆژە سەر گەردانە رۆژ.
گەییە ئێوارە، وەکو من ئیشی قوڵ پێوانە رۆژ.

دیارە مەحوی لێرەدا یار دەدوێنێو لە هەمان کاتدا رووخساری جوانی یاریش بە رۆژ دەشووبهێنێت. باسی ئەوەش دەکات لەو کاتەوە رۆژ رووی گەشی یاری بینیووە سەرگەردان بووەو دێتو دەچێت ئەویش یان لەبەر ئەوەیە کە رۆژ هەستی کردووە کە روخساری یار لە رووی گەشی ئەو جوانترە یان لەبەر ئەوەیە رۆژ ئەوەندە بە رووخساری جوانی یار سەرسام بووە ئارامی لەبەر بڕاوە. کاتێ رۆژ دەگاتە ئێوارە دیارە دەبێ ئاوا بێت ئەوەش بۆ رۆژ شتێکی ناخۆشەو مایەی بێزاریو خەمو نیگەرانییە بۆیە دەکەوێتە قوڵ پێوان. ئەم دێڕە ئاماژەیە بۆ ئایەتی: حتی اذا بلغ مغرب الشمس وجدها تغرب فی عین حمئە) واتە کە ئەسکەندەری جووت شاخ گەیشتە شوێنی ئاوابوونی خۆر، بینی خۆر لە ناو کانییەکی قوڵە رەشەدا ون دەبێ_ پەراوێز ل.137). پێشتر ئەسکەندەر کە دەیوویست بزانێت خۆر لە ئێواراندا چی لێ دێتو بۆ کوێ دەچێت، بە دوای ئەو ئارەزووەی خۆیدا چوو تا بە چاوی خۆی بینی خۆر لە نێو کانیەکی قوڵە رەشەدا نقووم دەبێتو ئیتر تاریکی شەو دادێت. بەڵام کاتێ خۆر کە بە ناچاریو بێ ویستو ئارەزووی خۆی ئاوا

دەبێت، قوڵ دەپێوێت چونکە لە بینینی رووخساری جوانی یارەکەی ئەم بێبەش دەبێت، کە دەشێ لێرەدا جۆرێك لە جێ گۆڕێکێ هەبێتو مەبەست لەو خۆرەی کە قوڵ دەپێوێت ئەمی شاعیر خۆی بێت. بەڵام کاتێ خۆر ئاوا دەبێت بە پێی بۆچوونەکەی ئەسکەندەر دەکەوێتە ناو کانییەکی قوڵە رەشەوە، ئەمەیان تەنیا ئەو دەلالەتە بەرهەم دێنێت مادەم لە دوای رووناکی رۆژ شەوی تاریك دێت، مانای وایە سەرچاوەی رووناکی نوقمی نێو رەشایی دەبێتو ئەو تاریکیەی شەویش رەنگدانەوەی ئەو کانییە کە بریتییە لە قوڵە رەشە کە خۆری تێدەکەوێت. بێگومان ئەمە نموونەیەکی کەمە لەو دێڕە شیعرانەی مەحوی کە سەرچاوەکەیان ئایاتی قورئانە.

دووەم: سەرچاوەیەکی تری دەقەکانی مەحوی فەرموودەکانی پێغەمبەرە کە ئەوەش بە مەبەستی جۆراو جۆرو لە پێناوی بەرهەمهێنانی جیهانبینی شیعریدا بەکار هێنراون. لە شیعری (دەپرسی، لاپەڕەی 55) دا مەحوی دەڵێت: دڵە عەرشی خودا (مەحوی)، خەجاڵەت بە لەبەر غەفڵەت.

کە بێتە بوتکەدەی بۆ بەرهەمەن یا دەیری بۆ راهیب.

مەبەست لەم دێڕە ئەوەیە کە دڵی مرۆڤی خاوەن ئیمان عەرشی خودایە، ئەوە مایەی شەرمەزارییە کە مرۆڤ هێندە بێئاگا بێت کە دڵی ببێت بە بتخانەی بەڕەهمەن، یان کڵێسای بۆ راهیب. کە مەبەست لەم قسەیەش ئەوەیە کە دڵ وەکو بتخانەو کڵێسای چۆڵی لێ بێت. لە پشتی ئەم دێڕەوە ئەو مانایە بەرهەم دێت کە کاتی مرۆڤی خاوەن بڕوا لایەنی کەمتەرخەمی دەگرێت لەگەڵ رۆیشتنی کاتدا دڵی کە دەبێ هەمیشە جێگای سۆزو بەزەیی‌و ئیشراقی خودایی بێتو بە نووری خودا رووناك بێتەوە، وەکو بتخانەو کڵێسای لێدێت. لە راستیشدا ئەوە کارێکی نابەجێو هەڵوێستێکی نادرووستە بۆ مرۆڤێك کە خۆی بە بڕوادار بزانێت کەچی دڵی ببێتە بتخانەو کڵێسا، هەرچەندە جیاوازییەکی زۆر هەیە لە نێوان بتخانەو کڵێسادا بەڵام مەحوی لە روانگەی پەیوەستبوونی خۆی بە ئیسلام‌و وەکو ئیسلامێکی خۆپارێزیش چونکە لە نەستدا جگە لە ئیسلام هەموو ئەوانی تر بە لادەر دەزانێت بۆیە ناتوانێت جیاوازی بکات لە نێوان کڵێسا کە شوێنی پەرستیاری‌و جێگای لێوە رابەرایەتی کردنی ئایینێکی ئاسمانییە لەگەڵ بتخانەدا کە شوێنی دانانی ئەو هاوبەش‌و هاتایانەیە کە لەلایەن مرۆڤەوە بۆ خودا دادەنرێن. سەرچاوەی ئەم دێڕە بریتییە لەو فەرموودەیەی پێغەمبەر کە دەڵێت: قلب المؤمن عرش الرحمن). واتە دڵی بڕوادار عەرشی خودایە. بێگومان ئەوە جێگای رەخنەیەکی گەورەیە کە رێگا بدرێت عەرشی خودا ببێت بە بتخانە یان کڵێسا. دیارە وشەی کڵێسا ئەوەشمان بۆ روون دەکاتەوە کە مەبەست لە

بێوادار لەم فەرمودەیەدا تەنیا مسوڵمانە، ئەگینا ئەهلی کڵێساش بێوادرو خواپەرستن.

لە شیعری (ئەو عیشوە بازە)دا لاپەڕەی 133، مەحوی دەڵێت:
بازۆری بۆ بە کەم مەگرە ئاهی بێ کەسان.
بەم سروە بایە عەرشی خودا دێتە ئیهتیزاز.

مانای ئاشکرای ئەم دێڕە ئەوەیە کە نابێت ئاهو هەناسەی ستەم لێکراوان بە کەم بزانرێت هەرچەندە ستەمکار زۆر بەهێزیش بێت، چونکە ئەو هەناسەو ئاهە دەشێ عەرشی پەروەردگار بێنێتە لەرزین کە ئەمیش دەشێ لەبەر هێزەکەی بێت یان لەبەر ئەوناهەقیو ستەمەی کە لەوان دەکرێت عەرشی خودا بێتە لەرزین. لە ئاستی قوڵتردا ئەم دێرە ئەو مانایە بەرهەم دێنێت کە ستەم لە هەر کوێیەك بکرێت کارێکی نادرووستو ناڕەوایەیەو دەشێ ستم لێکراو تا ئەندازەیەك دان بە خۆیدا بگرێتو سەرئەنجام هەوڵدەدات ئەو ستەمە لەسەر خۆی لاببات. هەروەك ئەوی ستەم لێکراو بە رووی ئەوی ستەمکار یان دەسەڵاتدا رادەپەڕێت، کە دەشێ لەو راپەڕینەدا عەرشی ئەوی ستەمکار بلەرزێنێت کە لێرەدا دەشێ ئەوی ستەمکار بە مانای دەسەڵات بەکار هاتبێتو لە بارێکی وەهاشدا خودا هێمای دەسەڵاتەو دەشێ ئەو بۆچوونەش لە ئاستێکی تردا ئەوەمان بۆ بەرهەم بهێنێت کە هەموو دەسەڵاتێك هێمای ستەمکاریو سەرکوتکردنو چەوساندنەوەو ماف خواردنی ئەوانی تر بێتو لەبارێکی وەهاشدا لەرزاندنی عەرشی خودا لەرزاندنی سیستەمو هەرەمی ئەو دەسەڵاتە بێت کە ستەم دەکات.
ئەم دێڕەش ئیحای لەو فەرموودەیەی پێغەمبەرەوە وەرگرتووە کە دەڵێت: عرش الرحمان یهتز لبکائ المقلومین) واتە عەرشی خودا لەبەر گریانی ستەم لێکراوان دێتە لەرزە.
لە شیعری (کەلامێکە) لە لاپەڕەی 167دا مەحوی دەڵێت:
کەلامێکە لە حیکمەت کەیلو جامیع.
عەتاکەر هەر یەکە، هەر ئەوشە مانیع.

مەبەست لەم دێڕە ئەوەیە کە ئەوەی توانای بەخشینی هەیە هەر خودایە، هەر خۆیشی دەتوانێت ئەوەی کە بەخشیوێتی بیبڕێت. هەروەك ئەوەش دەگەیەنێت ئەوەی کە خودا دەیبەخشی کەس ناتوانێت بەوجۆرە بیبەخشێت. ئەم دێڕە مەبەستی نیشاندانی دەسەڵاتی رەهای خودایەو ئەوەش بەرجەستە دەکات کە جگە لە دەسەڵاتی خودا هەموو دەسەڵاتێکی تر پوچو بێمانایە، هەموو بەخشینێکیش بێجگە لەوەی کە ئەو دەیبەخشێت هیچ مانایەکی نییە. ئەم دێڕە ئاماژەیە بۆ ئەو فەرموودەی پێغەمبەر کە دەڵێت: لا مانع لما اعتیت، ولا معنی لما

منعت) واتە کەس ناتوانت ئەوە ببت کە خودا داویيەتیو کەسيش ناتوانت ئەوە بدات کە خودا بیوتی. واتە هيچ کەس ناتوانت دەورو کاریگەری هەبت لەسەر بیاری خودا نە بە باشو نە بە خراپ. ئەمەش ئەو دەلالەتە هەدەگرت کە مرۆق بوویەکی قەدەرییەو چی لە چارە نووسرابت دەبت رووبدات. ئەمەش لە راستيدا گەوهەری تێوانينی مەحويیە بۆ مرۆق کە هەميشە وەکو بوویەکی بێ دەسەاتو لاواز پێشکەشی دەکاتو هەموو ئیرادەیەکی لێدەسەنێتەوە، کەچی لەگە ئەوەشدا بەرپرسیاری دەکات لەو خراپەو هەانەی کە دەیکات، یان لەو کەمتەرخەميانەی لە جێبەجێکردنی ئەرکە ئاينيیەکانيدا دەيکات. کەواتە لێرەدا ئەوە ئاشکرا دەبێت کە مەحوی بۆ بە هێزکردنی تێوانينی خۆی بەرامبەر بە مرۆقو تواناو دەسەاتی لەم گەردوونەدا پەنا دەبات بۆ هێنانەوەی فەرموودەیەکی پێغەمبەر تا بە پشتی ئەو بیسەلمێنێت مرۆق جگە لە بوویەکی بێدەسەات هيچی تر نييە لەم گەردوونەدا.

مەحوی لە شيعری (چ خاکێ) لاپەرەی 187ی دیوانەکەیدا دەێت:
دەزانی جيفەیە دنيا، دە حەيفە،
وەکو سەگ ئەم شەو شەە لەسەر لاك.

واتە مادەم دەزانن کە دنيا وەکو لاکی گيانداركی مردارەوە بوو وایە، ئتر بۆچی دەبێ وەکو سەگ لەسەر ئەو لاکە مردارەوە بووە شە بکەن. ئەمەش لەو فەرموودەیەی پێغەمبەرەوە هاتووە کە دەێت: الدنيا جيفە و طالبها کلاب)، واتە دنيا لاکە تۆپيوەو ئەوانەشی کە دەيانەوێ هەموو شت بکەن لە پێناوی ئەم دنيایەدا وەکو سەگی سەر لاکە تۆپيون(پەراوێزی دیوان،ل. 187). بێگومان سەرباری ئەو مانا ئاشکرايەی کە ئەم دێە هەيەتی لە هەمان کاتدا ئەوەش دەگەیەنێت کە مەحوی مەبەستی ئەوەیە کە ئەم دنيایە هيچ بايەخو گرنگييەکی نيیەو هەر بە تەواوەتی لە لاکی ئاژەی مردارەوە بوو یان تۆپيو دەچێت کە ئاژەی مردارەوە بوو دەشێ بۆگەن بکات، کەواتە دنيا نەك هەر شتێکی کەم بەهايە بەکو بۆگەنيشی کردووە. مرۆڤيش بە گشتی چاويان بیووەتە ئەم دنيا بێبەهایەو هەریەکە لە لايەکەوە پەلاماری دەدەنو هەرچی شەو ئاژاوەو ناکێکيشيان هەيە لەسەر ئەم دنيایەیە واتە لەسەر شتێکی بێبەها هەرچێن سەگ لەسەر لاکی ئاژەو زيندەوەری مردارەوە بوو بەشە دێن بەهەرحا دەشێ ئاژەی تۆپيو یان مردارەوەبوو بۆ سەگ بەهايەکی هەبێت ژونکە دەيخوات بەام دنيا دەشێ بۆ مرۆق ئەو بەهايەشی نەبێت. ئەمەش ديسان بەرجەستەی تێوانينی مەحوی دەکات بۆ مرۆقو دنيا کە ئەوەی لەم گەردوونەدا

کەم بەهابێت دنیاو ژیانەو هیچیان بایەخێکی ئەوتۆیان نییە لە روانگەی دەرخستنی گەوهەرو ماهیەتی ئەو مرۆڤەی کە توانیووێتی لەسە پێی خۆی رابووەستێت.

بێگومان سەرچاوەکانی تری شیعری مەحوی رووداوە مێژوویيەکانو ئەفسانە‌و چیرۆكو بەسەرهاتەکانی مێژووی کورد یان مێژووی ئیسلامو جیهانین. رەنگە پرسیارێکی تریش خۆی بسەپێنێت ئەویش ئەوەیە ئایا شیعری مەحوی لە کوێی تەسەوفدایە؟ بە تایبەتی لێرەو لەوێش لە نێوەندی رۆشنبیری کوردیدا ئەوە دەبیسترێت کە مەحوی وەکو شاعیرێکی متەسەوف ناودەبرێت. بەڵام دیسان جێگای خۆیەتی ئەو پرسیارەش بەرزبکەینەوە ئایا کامیان باڵادەستترن لە شیعری مەحویدا دیدو جیهانبینی تەسەوف یان پوچگەراییو بێهودەیی؟

یەکێك لەو رووداوە مێژوویيانەی کە خەسڵەتی ئەفسانەشی وەرگرتووە لە شیعری مەحویدا رووداوی بانگەشە کردنی (انا الحق) ی مەنسووری حەلاجو لە ئاکامی ئەوەشدا لە ناوبردنێتی. ئەم رووداوە لە گەڵێك شیعری مەحویدا بووەتە مۆتیڤو سەرچاوەو بە هەمان مەبەست یان بە مەبەستی نزیك لەیەکتر بەکارهاتووە. لە شیعری (بە جێ نایێ.ل.8). مەحوی دەڵێت:

هەتا حەق ناصیرە، هەر حەقمە مەنزوور.
وەکو مەنسور ئەگەر بمکەن بە دارا).

لە شیعری (تێگەیو، ل.16)دا دەڵێت:

با حەقیشی بێ، لە بێ مەنسور انا الحق حەق نیە.
شێتییە مەجنون ئەگەر بێ نازی لەیلایی بکا.

لە شیعری (بومە خاکی،ل.33)دا دەڵێت:

قاتی پیاوە، لەسەر ئەم ئەرزە. دەبینی مەنسور.
بەسەری دارەوە. (دالنون)ە لە بن زیندانا.

لە شیعری (دەپرسی،ل.53)دا دەڵێت:

لە حەق بێژی بوە بەحری انا الحق هەر قەسیدێکم،
لە باتیی جائیزە، واجب گەڵا قەتڵم بکەن واجیب.

لە شیعری (لە ئولکەی، ل.119)دا مەحوی دەڵێت:

خۆشی فەرموو چ مەجنونو چ مەنسور،
بەشی عاشق درا هەر بەردو هەر دار.

لە شیعری (موحەققەق،ل.127) دا دەڵێت:

موحەققەق هەر کەسێ مەسلەکیە حەققو حەققیيە مەنسور.
سولوکی چونە سەر دارە، تەریقەی پیریە مەنسور.

لە شیعری (چیبکەم،ل. 147)دا دەڵێت:

حەق بێژی یەك گوناهیە مەنسورو حەقمە من،
ئەم قەتعە گەر نیشانی نەدەم (مەحویا) بە کەس.

بێجگە لەم نموونانە چەندین دێڕی تریش لە بەرهەمەکانی مەحویدا هەن کە بە ئاشکرا یان لە شێوەی ئاماژەدا سەرچاوەکەیان رووداوی مێژووی بانگەشەکردنەکەی مەنسووری حەلاجە بۆ (انا الحق)و لە داردانیشی لەسەر ئەو بانگەورازە.

ئایا ئەوەی مەحوی دەیەوێت لە ڕێگای چەندین جار بەکارهێنانی رووداوی بانگەشەکەی مەنسووری حەلاجو لە داردانی لەسەر ئەو بانگەوازەیە بیڵێت چییە؟ لە کاتێکدا کە ئەو بانگەوازە بانگەوازی خۆ بە حەق زانین بوو، حەقیش وەها لێکدراوەتەوە کە مەبەست خودایەو ئەمەش لە روانینی نەیارەکانی مەنسوورەوە ئەوەی گەیاندووە کە ئەو بانگەوازی خوایەتی کردووە. دیارە هەر بەوەش تاوانباریان کردوو سەرئەنجام لە ناوبرا. ئایا مەحوی لە راستیدا لایەنگری بانگەشەو هەڵوێستەکەی مەنسوورە یان دژیەتی؟ ئەگەر لایەنگری ئەو هەڵوێستە بێت ئایا ئەوە لەگەڵ هەڵوێستی خۆپارێزانەی ئەودا تا چ ئاستێك دەگونجێت؟ کەواتە بۆچی مەحوی بەو ئەندازە بەربڵاوە لە دەقەکانیدا باسی حەق بێژی خۆی دەکاتو لەو بوارەشدا خۆی وەکو هاوشێوەی مەنسوور نیشان دەدات؟

لە راستیدا نموونەی حەلاج نموونەیەکی دەگمەنە لە مێژووی ئیسلامدا بە گشتی. بە گوێرەی مەحوی یان هەر شاعیرێکی تری بڕواداری وەکو مەحوی بانگەشە کردن بۆ هەڵوێستێکی لەو جۆرە تەنیا لە سنووری بانگەشەدا دەمێنێتەوە کە ئەویش بۆ ئەو کەسانەی کە ناتوانن لە دەرەوەی دەسەڵاتی خوداو تەنانەت لە دەرەوەی دەسەڵاتی خەلافەتی ئیسلامی شتێکی تر ببینن. رەنگە هۆکاری خۆ هاوشێوەکردن بە مەنسووری حەلاج تەنیا بۆ راگرتنی باری هاوسەنگی سایکۆلۆجی بێت کە نزیکیو توانەوەیان لە نێو ئایینی ئیسلامو لە بڕوابوونی رەها بە دەسەڵاتی ئیسلامیو تەنانەت بڕوابوون بەوەی کە خەلافەتی ئیسلامی درێژکراوەی دەسەڵاتی پێغەمبەرو پەیامەکەیەتی بە تەواوی ڕێگر بێت لەوەی کە مەحوی یان هەرکەسێکی تری وەکو ئەو بوێری ئەوەی هەبێت کە هەڵوێستێکی وەکو ئەوی حەلاج وەربگرێت، هەر بۆیە بە ئامرازکردنی حەلاج لای مەحوی جگە لە هیواخواستنی مەحوی بۆ ئەوەی بیتوانیایە وەکو حەلاج بێت شتێکی زیاتر نییەو لە راستیشدا مەحوی هەموو ئەوانەی تریش کە بەو جۆرە دەڕوانن تاکە حەقێك کە هەبێت حەقی بوونو دەسەڵاتی رەهای خودایە بۆیە بە بۆچوونی من جگە لەو پەیامەو دەسەڵاتەکەی زیاتر شتێکی تر بە حەق نازانن‌و هیچ دوو دڵیو گومانێکیشیان لە رەوایو عەدالەتی ئەو دەسەڵاتە رەهایەش نییە، هەر لێرەوەیە هەڵوێستی زۆرێك لەو شاعیرنەی کە بە شاعیری شیعری تەسەوف دادەنرێن دەکەوێتە بەردەم گومانەوە چونکە سۆفیزم بریتییە لە جۆرێك لە ئۆپۆزسیۆن بوون بۆ ناوەندی دەسەڵاتی ئیسلامی هەموو ئۆپۆزسیۆن

بوونێکیش لە ئاستی قوڵدا جۆرێك لە پاڵنەری دوو دڵیو گومان بەرامبەر گەوهەرو ماهیەتی دەسەڵاتو رەفتارو جوڵەی دەسەڵات لەسەر زەمینەی واقیع دەیجوڵێنێت.

دەشێ مەحوی لە هەندێ دەسەڵاتی سەردەمەکەی خۆی بێزاربوو بێتو ئاراستەی بانگەشەکانی بۆ خۆهاوشێوەکردن لەگەڵ مەنسووردا لەبەرامبەر ئەو دەسەڵاتەدا بووبێت. هەرچۆن بۆچوونی لەوجۆرەش هەیە کە بانگەشەکەی مەنسوور بەرامبەر بە دەسەڵاتی خەلافەت بوو بێت نەك بەرامبەر بە ئایینی ئیسلام، واتە لەو روانگەیەوە حەق بە مانای دەسەڵات دێتو مەنسوور لەبەر ئەوەی ئەو دەسەڵاتەی بەلاوە ناعادیلو ناجۆر بووە کەواتە ئەو دەسەڵاتە کە دەسەلاتی خەلافەت بووە ئەم بە حەقی نەزانیووە، لەبەر ئەوە دەشێ ئەوە وەها لێکبدرێتەوە کە رەتکردنەوەکەی مەنسوور رەتکردنەوەی ئیسلام یان خودا نییە بەڵکو رەتکردنەوەی ئەو دەسەڵاتەیە کە خۆی بە نوێنەرو درێژکراوەی دەسەڵاتی خوداو ئیسلام دەزانێت. بەهەمان شێوە دەشێ مەحویش دەسەڵاتی سەردەمەکەی خۆی بە ناحەق بزانێتو لەبەرامبەر ئەو دەسەڵاتەدا خۆی بە بەرزترین نموونەی حەق بزانێت. بەڵام ئەوەی کە بنەمای خۆ هاوشێوەکردنی مەحوی لەم روانگەیەوە بە مەنسوور لاواز دەکات ئەوەیە کە مەحوی سەرباری ئەوەی سەر بە رێبازی نەقشبەندی بووە بەڵام پەیوەندی لەگەڵ دەسەڵاتی خەلافەتی عوسمانیدا خراپ نەبووە تا بگاتە ئەوەی کە ئەو دەسەڵاتە بە ناحەق بزانێتو لای خۆیەوە بانگەوازی جۆرێکی تر لە حەق بکات.
لە لایەکی ترەوە مەحوی چەندین ئەفسانەی دڵداری وەکو لەیلاو مەجنونو شیرینو فەرهادیشی کردووەتە سەرچاوەی شیعری خۆیو بە مەبەستی راستگۆییو قوربانیدان لە عیشقدا بەکاری هێناون. لەوەشدا مەبەستی بووە کە ئەوە نیشان بدات مرۆڤی راستەقینە بە بێ عیشقو خۆشەویستی ناژیو عاشقی راستەقینەش ئەو کەسەیە بە هەموو شتێ تەنانەت بە ژیانیشی قوربانی دەدات لە پێناوی خۆشەویستیدا. هەروەك مەحوی پێی وایە عیشق هۆکارێکە بۆ بەردەوامبوونی مرۆڤ لە ژیانداو هۆکارێکیشە بۆ ئەوەی مرۆڤ فێری دانبەخۆدا گرتنو ئازارو زەحمەت بکاتو، عیشق هۆکارێکیشە بۆ پاکژکردنەوەی رۆحی مرۆڤو بۆ ئەوەی گیانی خۆنەویستیو خۆبەخت کردن لە پێناوی ئەوی تردا لە بوونی مرۆڤدا پەرە پێبدات.
مەحوی لە شیعری (دەوری هەر، ل.27)دا دەڵێت:
وەسیەتی مەجنونە: هەر کەس دەردی دنیا عارە بۆی
خۆ بکا وەك من بە دەردی عیشقی یارێ موبتەلا.
لە شیعری (پرسرا حاڵم،ل.143)دا دەڵێت:

کێ لە گوڵزاری نیشاتا گوڵبونی شیرینی ناشت
ئەو لە کۆساری غەما فەرهادی کردە لالەنۆژ.

لێرەدا بە ئاشکرا مەحوی باسی ئەوە دەکات شتێك نییە لە گەردووندا یەك ئاراستە یان یەك باری هەبێت، واتە ناشێت تەسەوری ئەوە بکرێت کە عیشقو خۆشەویستی سەرچاوەی رەهای ئاسوودەییو خۆشی بن، نەخێر لە کاتێکدا روویەکی عیشقو خۆشیو ئاسودەییە، لەبەرامبەردا بە دەستهێنانی ئەو خۆشیو ئاسودەییە دەبێتە سەرچاوەی خەمو کێشەو ئاستەنگ هەرچۆن فەرهاد لە پێناوی گەیشتن بە سەرچاوەی ئەو خۆشیو ئاسوودەییەدا کە عیشقو خۆشەویستیە گیانی دەبەخشێت کە دەشێ خوێنی رژاوی ئەو ببێتە سەرچاوەی شین بوونو گەشەکردنی نوێ. ئەمەش ئەو دەلالەتە هەڵدەگرێت کە هەرچۆن عیشقو خۆشەویستی قوربانیدانی دەوێت بەهەمان شێوە نوێبوونەوەو شینبوونی نوێ پێویستی بە قوربانی دان هەیە. عیشقیش لە هەردوو بارەکەدا جۆرێکە لە قوربانی دانو خۆبەخت کردن چ عیشقی رەگەزی بەرامبەر بێت چ عیشقی سرووشتو جوانیو ژیانو زیندەگانی بێت.

بێگومانی سەرباری ئاماژەکردن بۆ ئەفسانەی خۆشەویستی وەکو مەجنونو لەیلاو شیرینو فەرهاد، مەسەلەی عیشقو دڵداریو رەگەزی بەرامبەر لە ژێر ناوی یار یان خۆشەویستدا رووبەرێکی هێجگار فراوانی لە شیعری مەحویدا داگیر کردووە. دیارە عیشقیش لە ئەزموونی شیعری مەحویدا زیاتر عیشقێکی یەك لایەنەیەو ئەوی کە ئەم ناوی دەبات بەیار لە ئەمی عاشق بێئاگایە، یان ئاوڕ لە ئەمی عاشق ناداتەوە. ئەمەش ئەوەمان بۆ ئاشکرا دەکات کە پێناچێت عیشقو دڵداری لەلای شاعیر لەسەر زەمینەی واقیع بوونێکی بەوجۆرەی هەبوو بێت کە لە دەقەکانیدا باسی دەکات، ئەمەش یان ئەوەیە کە مەحوی لە خەیاڵدا عاشق بووەو ئەو رووبەرە فراوانەی عیشقو دڵداری لە شیعری ئەودا داگیری کردووە بریتیە لە بەرهەمی خەیاڵ یان دەتوانین بڵێین ئەوەی مەحوی درووستی کردووە یۆتۆپیای عیشقو دڵداریە یان جۆرێکە لە عیشقی خودایی کە ئەویش بە بێ رەگەزی بەرامبەر بریتیە لە عیشقێکی بێگەردی رۆحی و تەنیا لە سنووری بێگەردی رۆحدا باسی لێوەدەکرێتو بوونی هەیە کە ئەویش عیشقی خوداییە. بە ئاشکرا دیارە لەو مێژووەی کە مەحوی تێدا ژیاوە عیشقو دڵداری بەو شێوەیەی کە مەحوی لە دەقەکانیدا باسی دەکات مەگەر تەنیا لە چیرۆکە ئەفسانەییەکاندا بوونی هەبوو بێت ئەگینا لەسەر زەمینەی واقیعی کۆمەڵگەکەی مەحوی ناشێت تەسەوری بوونی پەیوەندییەکی بەوجۆرە بێ سنوورو بەهێزو کراوە لە کۆمەڵگەکەی مەحویدا بکرێت کە رووبەرێکی هێندە فراوانی گرتبێتەوە ئەگەر هاوشێوەش نەبێت ئەوا بە جۆرێك نزیك بێت لەو

رووبەرە فراوانەی عیشقو دڵداری کە لە دەقەکانی مەحویدا دەبینرێت.

هەروەك لەو بابەتانەی کە لەسەر بەرهەمی مەحوی نووسراون مەحوی وەکو شاعیرێکی سۆفی باسکراوەو بەو پێیەش پێداگری ئەوە کراوە کە زۆرێك لە شیعری مەحوی تەسەوفە. ئەوەشی کە وایکردووە شیعری مەحوی بە شیعری سۆفی دابنرێت ئەوەیە کە مەسەلەی بانگەشە کردن بۆ وازهێنان لەم دنیاو خۆتەرخان کردن لە پێناوی بەدەستهێنانی ئەو دنیادا رووبەرێکی فراوانی لە شیعری مەحویدا داگیر کردووە، هەروەك هۆیەکی تریش بۆ ئەوەی کە شیعری مەحوی بە تەسەوف دابنرێت ئەوەیە کە مەحوی خۆی سەربە رێبازی نەقشبەندی بووەو لە نێو دەقەکانیشیدا چەند جارێك ناوی مەولانا خالیدی نەقشبەندی تازەکەرەوەی ئەو رێبازەو ناوی شاهی نەقشبەند هاتووە کە دامەزرێنەری رێبازی نەقشبەندییە. دیارە نکوڵی ئەوە ناکرێت کە بەشێك لە خاسێتەکانی تەسەوف لە شیعری مەحویدا هەیە بەڵام رەنگە هەروا ئاسان نەبێت کە شیعری ئەم شاعیرە لە پۆلێن کردندا بە شیعری تەسەوف دابنرێت چونکە زۆرێك لەو خاسێتانەی کە لە شیعری مەحویدا باڵادەستەو بووەتە هۆی ئەوەی بە شیعری تەسەوف ناوببرێت، خاسێتەکانی پوچگەرایی‌و بێهودەییە کە لە ئەزموونی شیعری ئەم شاعیرەدا باڵادەستە، بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە ئەوەیە کە خاسێتەکانی پوچگەرایی‌و بێهودەیی لە ئەزموونی شیعری ئەم شاعیرەی ئێمەدا تەنیا لە سنووری دەربڕینی ئاسایدا ماونەتەوەو نەتوانراوە بە ماناو دەلالەتی فەلسەفی‌و مەعریفی ئەو ئاراستە فیکرییە بارگاوی بکرێن. بەڵام بەهەرحاڵ خاسێتەکانی پوچگەرایی‌و بێهودەیی شانبەشانی هەندێ ئاماژەی تەسەوف دەری دەخەن کە ئەم ئاراستە فیکریانەو ئەم تێڕوانینانە بۆ ژیان‌و مرۆڤ‌و بوونی مرۆڤ لە گەردووندا بوونەتە رەگەزی کاریگەری بەرهەمهێنانی شیعر لای مەحوی. مەحوی دەڵێت:

تا سەر نەبێتە گۆ، دە لە دنیا دە تۆ شەقێ
هەر ئەم شەقە بە کارە کەوا هەڵدرێ لە هیچ

لێرەدا بە ئاشکرا دەردەکەوێت کە بە روانینی مەحوی دنیاو ژیان هیچ بەهایەکیان نییەو مرۆڤ هەڵە دەکات کاتێ ئەوەندە بە توندی باوەش بکات بە ژیان‌و بە دنیادا، چونکە درەنگ یان زوو مرۆڤ دەبێتە هیچ‌و کەلەسەریشی دەبێتە تۆپ کە دیارە تۆپیش بە شەق لێی هەڵدەدرێت. مەحوی داوای ئەوە دەکات تا مرۆڤ بەو ئەندازەیە بێبەها نەبووە کە سەری ببێتە تۆپ، باشتر وایە خۆی دنیاو ژیان بکات تۆپ‌و بەر شەقیان بدات. هەر بە بۆچوونی ئەم مادەم دنیاو ژیانیش هیچ بەهایەکیان نییە‌و مرۆڤیش هێندە پێیانەوە سەرقاڵە، تاکە رەتکردنەوەیەك کە لە ژیاندا مانایەکی هەبێت رەتکردنەوەی دنیاو ژیانە. ئەمەش لە

ناوەرۆکدا بریتیە لە گەوهەری ئاراستەی پوچگەرایی‌و بێهودەیی. بەڵام ئایا لە راستیدا ئەم ئاراستە بیرکردنەوەیە توانیوێتی ببێتە جیهانبینی باڵادەست لە ئەزموونی شیعری مەحویدا یان نا؟ بێگومان شیعری مەحوی چەندین شێوازی بیرکردنەوەو روانینی جیاواز لە خۆیدا کۆدەکاتەوە بەڵام ناتوانرێت ئەوە بسەلمێنرێت کە یەکێك لەو بۆچوونانە بووبێتە بوونی باڵادەست‌و دیارو جیهانبینی شیعری مەحوی لەو چوارچێوەیەدا باس بکرێت. رەنگە هۆی ئەم مانەوەش لە ئاستی سادە یان رووکەشی ئاراستەی فیکری‌و فەلسەفی جۆراوجۆردا بگەڕێتەوە بۆ هەڵوێستی خۆپارێزانەی مەحوی‌و قوڵنەبوونەوە لە هیچ کام لەو بۆچوون‌و تێڕوانینە جۆراوجۆرانەدا.

سەرباری ئەو رەگەزو بنەمایانەی کە لە سەرەوە باسکران کە بوونەتە رەگەزی بەرهەم هێنانی شیعرو شیعریەت لە ئەزموونی شیعری مەحویدا، ئافرەت‌و سرووشتیش سەرباری ئەوەی کە ئەم دوو رەگەزە لە رەگەزە سەرەکیەکانی شیعری ڕۆمانسین بەڵام بوونەتە سەرچاوەی ئاشکرای دەقی مەحوی‌و ئەمانیش رووبەرێکی تا ئەندازەیەك فراوانیان لە ئەزموونی شیعری ئەم شاعیرەدا داگیر کردووە، بە تایبەتی رەگەزی ئافرەت کە ئەویش لە لای مەحوی جێگەو بەهایەکی بەرزی هەیەو هەمیشەش شاعیر بەو جۆرە هەڵوێست دەنوێنێت کە ئەوی ئافرەت بە ئاسانی دڵی بۆ ئەم ناکاتەوەو تەنانەت مەیلیشی ناداتێ. ئەوەش وایکردووە ئاخاوتنی مەحوی لە دەقەکانیدا لەگەڵ ئەوی ئافرەت تەنیا یەك ئاراستە بێت‌و ئەوی ئافرەت جگە لە بوویەکی مەعنەوی یان بووەیەك لە وەهمدا هیچی تر نەبێت. ئەمەش وایکردووە لە دەقی شیعری مەحویدا ئامادەبوونی ئافرەت یان رەگەزی مێ تەنیا ئامادەبوونێکی وەسفیەو ئەو وەسفکردنەش تەنیا رووکەشی دەرەوە دەگرێتەوەو نەگەیشتۆتە ئاستی دواندنی پەیوەندی قوڵو مەودافراوانی نێوان نێرو مێ لە رووە مرۆییە مەودا فراوانەکەیەوە کە تیایدا پەیوەندییەکی هاوسەنگی نێوان دوو رەگەزی هاوتاو هاوشان ئامادەبوونیان هەبێت.

ڕۆمـــــانی (گۆشەگیــــری)

خوێندنەوەیەک لە بن تریفەی مانگە شەو و شەپۆلە نەرمەکانی زنە… 1… سەردار جاف

بەشی یەکەم …

خوێنەر لە ئاست ئەم رۆمانەدا ناتوانێت بە سادەیی تێپەڕێت بە سەریدا و هیچ نەیەتەگێ، هەڵبەت خوێنەر بە لای ئەمەوە بە سەر چەند جۆرێکدا دابەش دەبن، خوێنەری پلە یەک ئەو ڕەخنەگر و وردبینانەیە کە پێی بە کون و کەلەبەری هەر دەقێک دەبەن و هەڵوێستەی ئەرێنی و نەرێنی، جوان و ناشیرینی ، باشی و خراپی ، ڕەشی و سپێتی و ...... هتد لە سەر دەردەبڕن و لە ناخەوە و بە تاسوقەوەن کە ئەو دەقە خۆیان بییان نوسیبا ، تاوەکو لاسەنگییە هەمە چەشنەکانی بنبڕ بکەن و لە ترۆپکی ئیستاتیکایی خۆیدا با ، بە جۆرێک خوێنەری ئاسایی و هەمەجەشنەکانیش لە پانتایی فرە ڕەهەندییەوە جێژی لێوەربگرن، ئەمە یەژین خوێنەری دووەم، ئەو نوسەر و خودان قەڵەمە سەلیقەدارانەن کە وەک ڕەخنەگر بنکۆڵەی دەقەکان ناکەن و لە دوورمەوداییەوە هەڵسەنگاندنی سەرپێی بۆ دەقی خوێنراو دەکەن، وەک ڕەخنەگر ناچنە قووڵایی دەقەوە، ئەم جۆرە خوێنەرە هەندیجار بە باکگراونی ئەبستولۆژی خود دەخوێننەوە، تاوەکو بتوانن هەم دەقی ناوازە و داهێنەرانە بخەنەڕوو هەمیش لە رووی زمانەوانییەوە هزر و نوسینیان دەوڵەمەند بکەن. هەندێجاری دیکەیش کەڵک لەو دەستەواژە فەرهەنگییە هەمەلایەنییە وەردەگرن و قاڵبوو دەبن و ئەوداڵ و لە سەراغی چەمک و بەکارهێنانییەوە پەیڕەوداری تەریقەتەکە دەبن. خوێنەری سێیەمیش ئەو مرۆڤە خوێنەرانەن کە چێژ وەردەگرن لە بەسەرهات و رووداو و تەواوی ژانرە ورووژێنەرەکان لەو دیدگایانە چیژ وەردەگرن، لە رووی ئاخاوتنی کۆمەڵایەتییشەوە لە کۆڕ و کۆبوونەوە گەرمەکاندا بە زمانی جوان و ڕەوانی دەدوێن هاوکات باکگراونێکی ئەبستمۆلۆژی بۆ خۆیان دروست دەکەن، خوێنەری چوارەمیش ئەو بەرپرس و خەڵکە بورژوا و دەوڵەمەندە نەخوێندەوارانەن کە پێیان شەرمە خاوەن ڤیلا و ناو ماڵێکی شاهانە بن و کتێبخانەیەکی بچوکیان نەبێت، ئەم جۆرە کەسانە ناوبەناو لە دەست بەتاڵیدا سەیر دەکەنە سەر ئەو کتێبە بەرگ ڕەنگاوڕەنگ و قەبانەی بە بەخشینی دیمەنێکی ئەستاتیکاییەکی بورژوایانە بە ماڵە رازاوەکەی داوە…

ئەگەر نوسەری (گەشەگیری) لوتف بفەرموون بە خوێنەری ژمارە

یەکمان هەژمار بکەن، گەورەیی دەنوێنن، چونکێ کە سەرقاڵمان دەکات بە کتێبێکی (٤٨٠) لاپەڕەیی زیاتر و بە وردبینی دیقەتی بدەین، هەم مافی ئەوە بڕەخسێنێ بە دڵی خۆمان بێینەگۆ، هەمیش سینگ فراوان بێت و نوسینەکانمان لێوەربگرێت، کە شتگەلێک د□رووژێنێ کە ناکرێ ئێمە بەردەباز دانێین و تێیپەڕێنین . یاخود خوێنەر بە هەموو بەشەکانی باسمان لێوە کرد لە بەردەوامی خوێندنەوەی ئەم شرۆڤەیە و خودی رۆمانەکەو هەڵوێستەکردن و رادەربڕینمان لە هەمبەر رۆچوونە سادەییەکانمان بە (گۆشەگیری) ئیدی لە خەیاڵدان و دەربڕینی هزری دەوڵەمەندی شیکارانەیاندا ئازاد و سەربەستن لە کام جۆری خوێنەرمان ناوزەد دەکەن.

(گۆشەگیری) رۆمانێکی نوسەر ئیسماعیل حمە ئەمین ساڵی ٢٠٢٠ چاپی پڕۆژەی کەلتوور بە هاوکاری ناوەندی کەپرە، کتێبێکی قەبارە ناوەندی (٤٨٣) لاپەڕەییە، جێی شانازیمانە لە سەردانێکی بۆ ماڵەکەی دانەیەکی پێبەخشین، ئەمەیش ئەوە ناگەیەنێت کە نوسەر ئەو رێزەی لێینایین ئیدی بە شان و شەوکەتی رۆمانەکەدا هەڵبدەین، نەخێر
..……

ئیمە لێرەدا تەنها دەق دەبینین و خودی نوسەر ناناسین، لە خوێندنەوەمان بۆ دەقی هەر یەکێک هەبووبێت ئاوا رەفتارمان کردووە، هەر کەسێکیش بماناسێت گەواهی ئەم حاڵەتەمان بۆ دەدات، ئەم توێژینەوەیشمان رەنگە بەرچاو روونییەک بۆ خوێنەر لەم بارەوە بە دەستەوە بدا.

خاڵێک کە گرینگە و تایبەت بەم شرۆڤەکارییم نییە و پێویستە ئاماژەی پێبدرێت، ئەوەیە پەیوەستە بە هەردوولا خوێنەر و نوسەرەوە، نوسەر چەند بە دیدێکی لە کارزانی و لێهاتووییەوە لە نوسینەکانی خوێنەر فریو بدات و دەستەمۆی خوێندنەوەی ژانرە هەمەچەشنەکانی بێ، گەرەکە خوێنەر زۆر لەوە وشیارتر و هەستیارتر بێت، ناکرێ نوسەر لە چەند دێڕی یەکەمدا ئەوەی دەیەوێت بۆ سەرنجڕاکێشانی خوێنەر و فریودانی سەراپا هەرچی هەیە هەڵیبڕێژێت و پاشان ئەو دوایی نوسینەکانی کەڵکێکی ئەوتۆی نەبێ و بێچێژ و بێواتا بێت، لەم توێژینەوەیەدا هیواخوازم خوێنەر تا کۆتایی هاودەمی وشە و رستەکان بێ، حەوسەڵەی هەبێ و لێیدانەبڕێت، هەتا بزانێ (گۆشەگیر) لە کوێی قەڵەمی رەخنەگردایە، ئەوەی ئێمە لەم رۆمانەدا لەمڕووەوە بۆمان ساغبۆتەوە،(دوو مێینەکە) یە کە پاکێچی یەکەمی رۆمانەکەیە، ئێمە نامانەوێ لە ئێستاوە ڕۆچینە لایەنی تەکنیکی و توێژینەوەی ورد و زانستیانە بەڵکو دواتر دەمانپەرژێتە سەر هەموو لایەنەکانی رۆمانەکە، با بە شێنەیی پێکەوە لە تەکیدا بڕۆین،
رۆمان، کارێکی هونەرییە جوانی زمان و پاتایی زمان پێکەوە

گرێدەدات، خۆشویستنی ئەبستمۆلۆژی و جیهانبینی پانتایی فرە رەهەندی داهێنەرانەیە، بۆ نەوەی ئێمەی کۆنباو ئەگەر (دارا دوو دارە دوورە) کەی ئیبراهیم ئامین باڵداری نە بینیایە نها بە (گۆشەگیر) بوون ئاشقی خوێندنەوە نە دەبوو، یاخود (دار دور ، نار نور) ی قەرائەی عارەبی ئاشنا نەبووایە، یانیش بە حینجەکەی حوجرە فێری خوێندنەوە نەباین،ئەوا نها نە حەز و نە حەوسەڵەی نوسینمان دەبوو، حەزمان لەوە نەدەبوو ئەو و خوێندنەوە ئاشق بە یەک بکەین، ئێمە و پەنابردنە بەر زمانی دەرودراوسێ بە تایبەت زمانی سەرەکی ئەو و□تانەی کوردی بەشمەینەتی بە سەردا دابەش بووەخولیاگر نەدەبووین، ئیدی لەو رێگاوە کەلتوورەکەمان بووە بە کەڵچەڕێکی نامۆ بە خۆمان و وەک خۆمان نەشونمامان نەکردووە بیرکرنەوەیشمان بێگانانەیە، ئەم کارە لە هزرماندا رەنگی داوەتەوە بێئەوەی هەستی پێبکەین، ئیتر روو لە هەر بێشەڵانی هەر وڵاتێکی رۆژهەڵاتی یا رۆژئاوایی بکەین، لە نوێنەرایەتیکردنی خود دەترازێین، دەبینە کەسێکی نامۆ و خوار و خێچی ئەو کەلتوورەی خۆمانی تێدا دەبینینەوە، ئەم حاڵەتە لە گۆشەگیر بە دی دەکەین ، بە هیواین بتوانین لەم هەڵوێستەکردنەمان لە سەر رۆمانی (گۆشەگیر) بتوانین پەنجە بخەینە سەر برینەکانی جەستەی رۆمانەکە و نوسینەکان ببنە هەتوانێ بۆ هزری بەربڵاو و لە دانسقەیی کاری دیکەدا ناوازە و بەرجەستەبوونی ه□ بێت.

خوێندنەوەیەک خوێنەر تووشی بێزاری و وەڕسبوون دەکات، وەک ئەو رۆمانانە نییە کە خوێنەر لە لاپەڕەی یەکەمەوە پەلکێش بکات، ئیدی گەر دەتەوێ وەک ژمارە ببیتە خوێنەری رۆمانێکی دیکە ئەوا گەرەکە حەوسەڵەت هەبێ و نەفەس درێژ و پشوودرێژ بیت، جا نەمازە بۆ خوێنەری ژمارە یەک کە پێشتر ئاماژەمان پێدا، پێویستە کاتی دەست بەتاڵی و باشی بۆ تەرخان بکەی و بە وردی پەنجە لە سەر واتا و چەمکی رستە و وشەکان دابنێ، دەنا ناتوانرێت خوێندنەوەیەکی ورد بکرێت و مافی خۆی پێبدات.

درێژەی هەیە…

شەڕی قەندیلی دوو، حسیك وەك بەشێك لە هێرشی حاجی ئۆمەران…

عەلی مەحموود محەمەد

کەریم ئەحمەد سکرتێری پێشووی حیزبی شیوعی عێراق و کوردستان لە بارەی شەڕی قەندیلی دووەوە دەڵێت:" ئێران و پدك لەسەر ئەوە ڕێككەوتبوون کە پێکەوە هێرش بەرنە سەر ناوچەی حاجی ئۆمەران و چۆمان و باڵەك بۆ پاكردنەوەیان لە هێزەكانی عێراق …….لە گەڵ هاوڕێیانی پدك قسەیان كردبوو كە پێویستە پشتگیریان بكەن و هێزێكی پارتی لە گەڵماندا بەشدار بن بۆ هێرش بردنە سەر بنكەكانی ینك لە پشت ئاشان و ئەمەش لەناو نەخشەی ئێران-پدك دابوو كە هێزێكی پ.م پارتی بنێرنە ناوچەی پشت ئاشان كە ڕێگا بگرن لە گەیشتنی كۆمەكی میری لە ڕانیەو قەڵادزێوە بۆ هێزەكانیان لە حەوزی حاجی هۆمەران و چۆمان و باڵەك لە كاتێكدا ئەگەر هێرشی ئێران و پدك بۆ سەر هێزەكانی عێراق لەم ناوچەیە دەست پێ بكات. هاوڕێیانمان لە گەڵ پدك ڕێككەوتبوون كە هێزی هاوبەش بۆ پشت ئاشان و بەڕێ بنێرن بۆ لێدانی ینك و گەڕانەوەی ناوچەكە…. منیش بە توندی بەرهەڵستیم كرد چونكە دەكەوینە ناو داوی ئێران …. ل 202 ڕێڕەوی تێكۆشان -بیرەوەرییەكانی كەریم ئەحمەد وەرگێڕانی جەلال دەباغ .".
لە سەر هەمان بابەت مەسعود بارزانی دەڵێت: "بە مەبەستی كەمكردنەوەی گوشار لەسەر بەرەكانی ناوەڕاست و باشوور, ئێران بڕیاری دا بەرەیەكی نوێ لە میحوەری حاجی ئۆمەران بكاتەوە لە ژێر ناونیشانی (وەلفەجری دوو), بۆ ئەم مەبەستەش پلانی گرتنی بەرزاییەكانی حاجی ئۆمەرانی داڕشت, بە پێی پلانەكە هێزەكەیان تا گەڵاڵە دادەبەزین بە مەبەستی كردنەوەی ڕێی قەسرێ بۆ ناودەشت.
سەرهەنگ شیرازی و موحسین ڕەزایی سەردانی خانەیان كرد, بە مەبەستی باس و گفتوگۆ لەسەر پلانەكەیان و داوای چاوپێكەوتنی منیان كرد.
لە بەشێكی دیدارەكەدا داوای بەشداری پێشمەرگەیان لە هێرشەكەدا كرد, لە وەڵامدا بەم روون كردنەوە كە پێشمەرگە ناتوانێت راستەوخۆ بەشداری لە هێرشەكەدا بكات, چونكە هێزی گەورە, ئیمكاناتی پێویست و ئەزموونی شەڕی سەربازیی گەورەمان نییە, شەڕی ئێمە شەڕی پارتیزانییە.
پێشم گوتن, ئێمە هێز دەنێرین بۆ ناوچەی ناودەشت و بەمەش ئەوە لە لایەكی بەرەی شەڕ دڵنیا دەبن و بە ئەمەش دەرگایەكی گەورە بەرەو

ناوچەکانی رەواندز و قەڵادزە دەکرێتەوە و ......, لە لای بەرەی رۆژئاواش, واتا لای سیدەکان, هێزمان هەیە و هەر هەڕەشەو مەترسیەك لەو دوو رێیەوە بۆتان بێت, پێشمەرگە بەریان پێ دەگرێت و رووبەروویان دەبێتەوە, چونکە دیار بوو مەترسیی ئەوەیان هەبوو لە دوو لاوە هێرشیان بکرێتە سەر, بۆیە بەم وەڵامەی من زۆر خۆشحاڵ بوون.

بۆ ئەو مەبەستە لەگەڵ هەموو لایەنەکانی بەرەی جود قسەمان کرد, لە مەکتەبی سیاسی پارتیش کۆبوونەوە کرا, هەموویان پێیان خۆش بوو هێزی جوود بچێتە ناوچەی ناودەشت. بڕیار بوو ئەگەر یەکێتیش رێی پێگرتن, لەسەر ئەو تاوانەی بەرامبەر بە پێشمەرگەکانی حشع و حسك لە بەهاری 1983 کردبووی, تۆڵەی خۆیان لە یەکێتی بکەنەوە, کە دەیان پێشمەرگەی دیلی لە شەهید کردبوون. لە کۆبوونەوەکەدا بڕیار درا کە کاك ئیدریس لە لایەن جودەوە سەرپەرشتی هێرشەکە بکات" بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1990-1975 شۆڕشی گوڕان – ل 202, 203.

لێرەوە دەردەکەوێت ئەوەی کەریم ئەحمەد لە یاداشتەکانیدا نووسیبووی بارزانیش دواتر تەئکیدی دەکاتەوە, شەڕەکەی ناودەشت کە بە قەندیلی دوو بەناو بانگە دوو ئامانجی هەبووە, تۆڵەسەندنەوە لە ینك و پاراستنی ناوچەکانی فەجری دوو لە پەلاماری عیراقی لە خەتی رانییەوە, پێش ئەوەی ئەنجام بدرێت گریمانەی ئەو ئەگەرە کراوە ببنە بەشێك لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو.

هەروەها لە میانەی کۆمەڵێك چاوپێکەوتندا لە گەڵ چەند پێشمەرگەیەکی حشع ی بەشداربوو لە شەڕەی قەندیلی دوو, هەموو ئاماژە بەوە دەدەن بۆ ئەوەی ئاگادار بن, ناڕاستەوخۆ کراونەتە بەشێك لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دووی حاجی ئۆمەران.

بەڵام سەید کاکە هاشا لەوە دەکات شەڕەی قەندیلی دوو بەشێك بووبێت لە فەجری دووی حاجی ئۆمەران, لەم بارەیەوە بەڕێزی دەڵێت:" بەڵام لە راستیدا وا نەبوو لە پاش گرتنی حاجی ئۆمەران بە 15 رۆژ, لەسەرکردایەتی خۆمانەوە (حسك) نامەیەکیان بۆ من هێنا لە نامەکەدا نووسرابوو هێزی جوود زۆری بەڕێکەوت بۆ قەندیل و بۆ وەرگرتنەوەی بارەگاکانی خۆمان لە قەناقاو پشت ئاشان -بیرەوەری پێشمەرگەیەك - سەید کاکە-چاپی چوارەم -2020- ل 345″.

وەلێ بەوتەی مەسعود بارزانی بێت قەندیلی دوو لە کات و شوێن لە گەڵ فەجری دوودا بووە, نەك تەنها لە قەڵەی ناودەشت قەسرەوە هاوکار بوونە, بگرە لە قەڵەی سیدەکانیشەوە, وە پارتی بە تەنها دوور لە پارتەکانی دیکە هەماهەنگی لە گەڵ سوپای پاسداران کردووە, بەمەش وتەکانی سەید کاکە رەت دەکاتەوە, بارزانی دەڵێت:" پێشم گوتن"

مەبەست سەرهەنگ شیرازی و موحسین رەزایی"، ئێمە هێز دەنێرین بۆ ناوچەی ناودەشت و بەمەش ئەوە لە لایەکی بەرەی شەڕ دڵنیا دەبن و بەمەش دەرگایەکی گەورە بەرەو ناوچەکانی رەواندز و قەڵادزێ دەکرێتەوە و ......, لە لای بەرەی رۆژئاواش, واتا لای سیدەکان, هێزمان هەیە و هەر هەڵشەو مەترسییەك لەو دوو رێیەوە بێتـان بێـت, پێشمەرگە بەریان پێ دەگرێت و رووبەرروویان دەبێتەوە, چونکە دیار بوو مەترسیی ئەوەیان هەبوو لە دوو لاوە هێرشیان بکرێتە سەر, بەڵێ بەم وەڵامەی من زۆر خۆشحاڵ بوون. هەروەها پێم گوتن کە بۆ ناوچەی ناودەشت لە رووی لۆجستیکەوە زۆر دوورەو کاتێکی باشی پێویستە تا رێی قەسرێ دەکرێتەوە, بەڵێ ئەگەر ئەوە لە رووی گواستنەوەی بریندارو گەیاندنی پێویستییەکان بە هەلیکۆپتەر یارمەتیمان نەدەن, بە مانای ئەوەیە لەو بەرەیە تووشی کارەسات دەبین.

بە ئەو مەبەستە لەگەڵ هەموو لایەنەکانی بەرەی جود قسەمان کرد, لە مەکتەبی سیاسی پارتیش کۆبوونەوە کرا, هەموویان پێیان خۆش بوو هێزی جوود بچێتە ناوچەی ناودەشت. بڕیار بوو ئەگەر یەکێتیش رێی پێگرتن, لەسەر ئەو تاوانانەی بەرامبەر بە پێشمەرگەکانی حشع و حسك لە بەهاری 1983 کردبووی, تۆڵەی خۆیان لە یەکێتی بکەنەوە, کە دەیان پێشمەرگەی دیلی لە شەهید کردبوون. لە کۆبوونەوەکەدا بڕیار درا کە کاك ئیدریس لە لایەن جودەوە سەرپەرشتی هێرشەکە بکات. ل 202, 203".

لای خۆیەوە هاوڕێ عارف رانیەیی بەرپرسی رێکخستنی حیزبی شیوعی عێراقی-حشع لە ناوچەی رانیەو مەرگەو بتوێن و بەشداربووی قەندیلی دوو کە لەو کاتە جیهازی بێ سیمی پەیوەندی پێبووەو ئاگادری ڕوداوەکانە بووە دەڵێت: باشترە بگێڕمەوە بە سیاسەتی سەرەکی حزب کە لە کۆنگرەی چوار لە شاخ بەستراو خۆشم ئەندامی کۆنگرە بووم، سیاسەتی حزب دژی شەڕ بوو داوای وەستانی دەکردو کۆتایی هێنانیش بە رژێمی فاشستی عێراق دروشمی بوو. بەڵێ حزب لە هیچ جێگەیەك لەگەڵ ئێران بەشداری شەڕی نەکردووە. بە شەڕی پشتاشانی دوو من لەگەڵ بووم و ئاگاداری ڕوداوەکان بووم. پارتی ٥ بۆ٦ پاسداری لەگەڵدا بوو جلی کوردییان لەبەرکردبوون کاتێك شیوعییەکان زانیان پاسدارن ملازم خدر هەڕەشەی لە حەسەن میرخان و حاجی حاجی کرد کە ئەگەر نەیانگێڕنەوە ئێمە هێزەکەمان دەگەڕێینەوەو پاشەکشە دەکەین، دوای ئەو هەڕەشەیە پاسدارەکانیان گەڕاندنەوە لەوێ نەیانهێشتن! قەندیلی دوو بەشەك نەبوو لە فەجری دوو بەڵکو بە تەنها کردنەوەی قەتە و عامی پشتاشانی یەك بوو، بەڵام لەدوای گرتنی بەرزاییەکانی بەینی ئیندزێ و قەناقاو پشتاشان بەڕێ و کوشتنی حەسە ژاژەکی و چل کەسی دی لەگەڵیدا لەدوای شەڕێکی قورس و شەهید بونی چەندان هاوڕێی ترو

هەڵاتنی پارتی ئەمەش بەشەڕە پاشەکشەمان کردو شکاین و ئاودیوی ئێران بوینەوە.

ئێمە ئاگادار نەبوین و لەڕادیۆ گوێمان لێ بوو، ئەو شەڕەگ فەجری دوو" كاك ئیدریس بارزانی لەگەڵ بەرپرسانی ئێرانی سەرپەرشتی دەکراو کەسی ئێمە نە لە لیژنەی سەرپەرشتیاری شەڕەکە بوەو نە بەواشمان بەشەڕی عێراق ئیران بووە تا بەشدار بین.

پارتی ئیمەی نەبردبوو بۆ شەڕەکە، بەڵکە ڕێککەوتنێك بوو لە نێوان پارتی و شیوعی و حسك بۆ ئەو ناوچانەی پێشتر هێزی ئیمەو حسکی لیبو کەمەکیش پارتی، بۆ تۆڵە کردنەوەو هێڕش بەرەو ناوچەکانی تری وەرتێ و شوێنەکانی تر، بەڵام کێشەکە ئەوەبوو پارتی بەسەر کردایەتی ئیدریس بارزانی نەخشەی گرتنی حاجی ئۆمەرانی لە گەڵ ئیرانییەکان دانابوو هاتنی ئیمە بۆ پشتاشان و ئیندزی و بۆڵێ و قەڵاتوکان یەك تەوقیت بوو هەر ئەوەش وای کرد بڵێن یەك نەخشە بووە لە گەڵ ئەوەی حاجی ئۆمەران.

قەندیلی دو هیچ پەیوەندییەکی بە فەجری دوەوە نەبوو کە ئیدریس بارزانی لە گەڵ ئێرانییەکان نەخشەی گرتنی حاجی ئۆمەرانیان دانا بوو، نە ئیمە نە حسك هیچ ئاگادارییەکمان نەبوو! بۆ پشتئاشانی دوو لە شیوعی ملازم خدر لە پارتی حەسۆ میرخانی بادینان لە حسك حاجی حاجی برایم سەرکردایەتی پشتاشانی دووەمیان دەکرد".

بە پێچەوانەی وتەکانی كاك عارف ڕانیەیی، بارزانی راشکاوانە باسی ئەوە دەکات، دڵنەواییەمان دایە ئێرانییەکان لە ق□□□ی دەشتەوو سیدەکان دەیان پارێزین، کەواتە لە دەرەوەی ئەوان سەفقەکە کراوە، لە ئەسڵدا قەندیلی دوو وەك ساغکردنەوە بەشێك بووە لە فەجری دوو، یان لکێکی فەجری دوو بووە.

بەڵام پێشمەرگەیەکی دیکەی حشع بە ناوی رزگار عەبدولا ئیبراهیم نازناوی دکتۆر ڕەنجبەری لە پێشمەرگایەتی هەڵگرتبوو، بەشداری قەندیلی دووی نەکردووەو شەڕەکەی ڕەتکردۆتەوە، گوایە زۆر پێشمەرگەی دیکەی کورد و عەرەبی حشع باوەڕیان بە تۆڵەکردنەوە وەك دیاردەی عەقڵی عەشایەری نەبووەو بەشدار نەبوونە، هەرچەندە ئەوەی لە پشت ئاشان کراوە تاوانی مەزن بووە تا ئاستی تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی.

ناوبراو لە کاتی فەجری دوو لە ناوچەی رەستە بووەو پێی وایە قەندیلی دوو بەشێك بوو لە هێڕشی حاجی ئۆمەران و دەوری مانگێکیش دوا خراوە بە هۆکاری نا دیار و چەك تەقەمەنیش بۆ شەڕەکە ئێران دابینی کردووە بۆیان.

دکتۆر ڕەنجبەر پێی وایە هەموو لقی دووی پارتی بەشدار بووە لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو چونکە شارەزای ناوچەکە بوون لەگەڵ هێزێکی

سەر بە ئیدریس بارزانی ڕەنگە ٣٠٠ پێشمەرگە بووبن.
بەشداری پارتی زیاتر چاو ساغی بوو، بەلام لە چەند ئامانجێکی بچوکیشان دا، وەك کەمینەکەی زەروان و حسن بەگ کە چەند سەیارەیەك کرانە ئامانج, ئەم دوو کەمینە لە چوارچێوەی شەڕی حاجی ئۆمەران بووە. ناوبراو دەڵێت لە کاتی ئۆپەراسیۆنەکە پاسدارم بینیوە لەگەل عەوللا ڕەشی روستایی و نایفی فارس باوە کە حسیك بووە و ئەفسەری ڕەسەدی ئێرانیشم بینی لە بەردە بووك لەگەل ملازم بابکر.
دکتۆر ڕەنجبەر پێی وایە حسیك راستەوخۆ بەشداری شەڕی حاجی ئۆمەرانی کردووە, جگە لە بەشداری قەندیلی دوو, ئەرکی حسیك تەقاندنەوەی پردی بەرسینی بووە, بەلام ئەحمەدی فەقێ ڕەش ڕێگر بووە لە بەجێ گەیاندنی ئەرکەکەیان و شکستی پێ هێناوە, دوای ئەو محاولەلەیە ڕێژی دواتر هەموو دەلی ڕوست کەوتە بەر بەردومانی چەی عیراق.
سەرکردایەتی هێرشی پشت ئاشانی دوو, ئیدریس بارزانی و ملازم بابکر لە پارتی، ابوعاید و ابو حکم لە شیوعی؛ سید کاکە و حاجی حاجی برایم لە سەسیالیست بوون ، سید کاکە ڕەنگە ئەو کاتە لەوە بووبێ ، بەڵام خۆ ناوچەی قەندیلی دوو و حاجی ئۆمەران هێندە لێك دوور نینە چونکە بنکەی سەرکردایەتی شەڕەکان لە گوندی سەلوەی نزیك خانێ بوو ، پارتی و سەسیالیست چەکێکی زۆریان جنگ کەوت و فرۆشت، ڕەنگە کاکەمین نەجار زیاتر شارەزایی هەبی چونکە ئەوە کاری بژێوی بوو.
دکتۆر ڕەنجبەر دەڵێت لە ئەنجامی پەلامارەکەی فەجری دوو خەلکی ناوچەکە کەوتنە ژێر بەردومان وەك گوندەکانی" گویزان، داروسەلام، شەرکاوە، گویزلەنگە، دەگە، چەمبالووك، چەمانی سمایلە ئاغای، بەشێ، پیر وسوان" راگوێزان چەلکران بۆ ئەردوگا زۆرەملێکانی ئامەدی ، هەموو دەلە چەمانیش بە هەر هەموو گوندەکانی راگوێزران.
دکتۆر ڕەنجبەر پێ وایە حیزبی شیوعی جگە لە بەشداریکردنی لە قەندیلی دوو، کە ناڕاستوخۆ بەشێك بوو لە فەجری دوو هاوکات چاوو پێشی لە هێنانی پاسدار کرد و دژیایەتی نەکرد، چەك و تەقەمەنی بۆ دابین کرا لەوانە تۆپی ب ١٠، بریندارەکانی لە ڕەزاییە وەك بەشدار بووی شەر چارەسەر کران کانەبی گەورە وەك نموونە، بنکەیەکی لە زێوە کرایەوە، بارەگای سەرکردایەتی کیلۆمەترێك دوور نە بوو لە سوپا و ئەرتەش لە لەلان، هەموو ئەندامانی گەنگرەی چوار لە ئێرانەوە هاتن، هەموو ئازووقەو پێداویستی لە شنۆوە بۆ دابین دەکرا... .
نارەزایەتی دژی هێنانی پاسدار هەبوو لەناو سەسیالیست و شیوعی ،، نا راستەوخۆ لەناو پارتیش هەبوو ،، لقی یەکی بادینان کەمتر بەشدار بوون.

دکتۆر رەنجبەر دەڵێت: دوای ئۆپەراسیۆنەکە لە ڕوست کەوتینە بەر هێڕشی جاش رۆژانە, وە دابین کردنی ئەرزاقیش سەخت بوو، ئەو گوندانەش نەمان کە سەرچاوەی ژیانمان بوون، بۆیە گواستمانەوە بۆ گۆندی گۆربەنانی د□ق□ری سیدەکان نزیك گوندی لێلکان، حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران شوێن گرەوەمان بوون لە دۆلی روستێ.
دکتۆر رەنجبەر پێی وای□ ع□ز□ت بەگ مەسعود بارزانی ئاگادار کردبووەوە لە کارەساتی پەلاماری هاوبەش, پێی وایە لەوەی کە حشودی ئێرانی هەبووە لە بەری ئێڕان، دەڵێت لە مشیر گوانیم بیست کە سەرپەرشتیاری هێزەکەی پارتی بوو, کە عزت بەگ چاوی بە مەسعود کەووتوە و جانتایەکیشی تەسلیم کردووە، ئەو زۆر کەیف خۆش بوو وای دەزانی پێك هاتوون.
هەرچەندە وەك خوێند□مانەوە مەسعود بارزانی گرنتی دابووە ئێرانیەکان لە دوو بەرەی قەسرێ و سیدەکان ئێرانییەکان لە پەلاماری سوپای عێراق بپارێزێت گوایە هێزیان لەو ناوچانە هەبووە, وەلێ دکتۆر رەنجدەر قەوارەی هێزەکەی پارتی لەبەری سیدەکان ئاوا دەستنیشان دەکات"پارتی کەوی بوارێ بوون، لەگەل رەشبوونەوە بەفر پەیدا دەبوون لەگەل پایز بزر دەبوون ، لە دولێ ڕوست سێ هیز هەبوون، ئێمە"شیوعی" و هەرێمی نۆی سوسیالیست، کەرتی گەلالەی تیپی سورانی یەکیەتی، ل□ د□ق□ری سیدەکان دوو مەفرەزەی پارتی لێ بوو حاجی فایق کە هەر دە پێشمەرگەیەك دەبوون و ئەحمەد مامند کە ئەوانیش دەوری ١٥ پێشمەرگە بوون، لەدەشتی بەرازگر لە گوندی حەیات لە سنوری مێرگەسۆر قوەتێکی پارتی لێبوو بەناوی قوەتی بارزان، ئیمەش بیست کەسێکمان لە گەلی گۆستە هەبوو، پەکەکە بارەگایەکیان هەبوو لە گوندی مالە مەلایان لە نزیك لۆلان و ٢٥ گەریلاش میوانی ئێمە بوون لە روست بە دایمی، قوەتەکەی پارتی لە هاوین زیادی دەکرد".
بە پێی دیاریکردنەکەی دکتۆر رەنجدەر بێت هێزەکەی پارتی لە ئاستی بەرەو رووب□ونەوەی هێرشی سوپای عێراقی نەبووە ئەگەر هێرشی بکردبایا.

حسیك وەك بەشێك لە پەلاماری حاجی ئۆمەران

هێزەکەی حیزبی سۆسیالستی یەکگرتووی کوردستان لە ناوچەی رۆستێ لەکاتی ئۆپەراسیۆنی فەجری دوودا ئەرکدار کرابوون بە تەقاندنەوەی پردی بەرسێنی, بۆ ئەم مەبەستە گروپێك پاسداریان لە گەڵدا بووە, وێڕای ئەوانەی لە گەڵ نایفی فارس باوە بوون. بۆ ئەوەی خەڵك نەزانێت ئەمانە پاسدار بوونە خاڵە سەید کاکە بە پێشمەرگەکانی

وتووە بە خەڵك بڵێن ئەمانە پێشمەرگەی هەورامانین, کوردیەکەیان باش نییە, نازانم خارە سەید ئەم یاداوەرییە خۆشەی لە یاداوەرییەکانی بۆ یاداشت نەکردووە.
دوو رۆژ حسیك هەوڵیان داوە پردەکەی بەرسێنی بە تی ئێن تی بتەقێننەوە, وەلێ نەیانتوانیوە, چونکە ڕەبایە لەسەر پردەکە هەبووە, تەقە کراو بی کەی سییش لە پاسدارەکان شاردرایەوە, پردیش نەتەقینرایەوە, ئەو چەکانەی دیکە کە لە ئێران وەرگیرابووون وەك بەخشیشی بەشداری لە فەجری دوو دواتر هەموو لێیان سەنرایەوە, خارە سەید لەمە توڕە بووە.
هاوڕێ بەڵێن و شەهید سەلاح ” سەلاحەدین محەمەد سمایل ناسراو بە مامۆستا سەلاح , ساڵی 1957 لە گوندی ئیلنجاخی گەورەی ناوچەی تەق تەق لە دایك بووە, لە رێکەوتی 22-8-1983 لە شەڕ لە گەڵ ینك لە گوندی ئیندزێی بناری قەندیل شەهید کراوە, یەکەم سکرتێری خوێندکاران و لاوانی سۆسیالست بووە” دەگەنە پێشمەرگەکان کە ئەرکداری تەقاندنەوەی پردەکە بوونە پێیان دەڵێن پردەکە نەتەقێننەوە, نەکەن خراپە, پێشتریش باسی رۆڵی نەیاری ئەحمەد فەقێ رەشمان کرد لە نەیار بوونی لە تەقاندنەوەی هەمان پرد.
لێرەوە بۆمان دەردەکەوێت حیزبی سۆسیالستیش لەناو پڕۆژەی شەڕی حاجی ئۆمەراندا بووە, وەك لە گرتنی شاری هەڵەبجە, بەڵام هەموو کات شکست هەتیووە بردنەوەش بابی زۆرە, بۆیە شەڕ نییە لەسەر بەشداریکردن لە ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران بەهۆی جینۆسایدکردنی بارزانییە خۆشەویستەکانمانەوە, وە وێران بوونی پانتاییەکی جوگرافی بەرفراوانی ناوچەکە, وەلێ وەك شەریکە بەشی شکست پێویستە دیاریبکرێت حسیك بەشێك بووە راستەوخۆ لە ئۆپەراسیۆنەکە.

عەلی مەحموود محەمەد

خۆپیشاندان لەنێوان دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن!... زانا ڕزاق

سەرەتا خۆپیشاندان مافێکی ڕەوایەی هەموو مرۆڤەکانی کۆمەڵگایە ئەوەش ئەو کاتە دەکرێ کە داوای مافی خۆیان دەکەن یان لە شتێک

نیگەرانیــن یــان بۆ هەر شتێکــی تــر کە بۆی خۆپیشانــدان دەکەن بۆ چارەسەرکردنی.

بەلای منەوە دوو جۆر خۆپیشاندان هەیە :
یەکێکیان خۆپیشاندانە سیاسیەکان دەکەن .

دووەمیش ئەو خۆپیشاندانەیە خەڵک دەکەن .

من لەگەڵ جۆری دووەمم چونکە ئەو جۆرە باشترە لەوەی یەکەم دواتر مەبەستی پشت دووەم ڕوونترە لەوەی یەکەم، بەشێوەکیش دەبێ پێشوەختە دەزانی کە لایەنی مافپێدەر گوێ لە داواکاری□کان دەگرێت.

بەپێچەوانەی خۆپیشاندانی یەکەم چونکە پشتەوەی سیاسیە ئەوە سەدا سەد نازانی چی بەسەر دێت کۆمەڵگاو شوێنەکانیش چی لێدێت
کـــاتێکیش خۆپیشانـــدان بۆ ئەو دوو جۆرە دەکرێـــت هەر دوو جۆری بەهەموویانەوە بەپێی ئاستی پلەیان لەهەموو شتێکی بەرپرس دەبن .

لە کۆمەڵگای ئێمەدا زۆرێک بوارەکان تەقڵیدن بۆیە دەبێ ئەوە چاک بکرێت ،یانی ناکرێت تۆ خانەنشینی قبوڵ بکەی دژی خانەنیشنی بیت ئەوجـا خۆت بکەیتە پێشڕەوی خۆپیشانــدان ،خـزم خـزمێنە هەبێ دژی خزمێنەبی ،ڕەخنە بگری دژی ئەوانەش بیت ڕەخنەت لێبگرن پێشوەختە تۆمەت ببەخشیەوە دژی تۆمەت بەخشینەوە بیت بۆ هەموو شتەکانی تریش هەرئاوایە.

یان بەشێوەی تر کاتێک ڕەخنە لەشتێک دەگرێ لەخۆیدا نەبێ لەهەمان کاتدا چیت پێباشە دەبێ لەخۆتدا هەبێ خۆت ئاوابیت، جا ئەو کاتیش ئۆپۆزسیۆن و دەسەڵاتیش میدیا و ئامرازی تری گەیاندنیان هەیە ئێوە لەجیاتی پێشڕەوی خۆپیشاندان بکەن ئەوە لێبگەڕێن بۆ خەڵک با ئەوان بیکەن ،ئێوەش بە میدیا و ئامرازی تر مڵمڵانێ بکەن ببنە هۆیەک بۆ باس کردن و گەیاندنی داواکاری□کانیان نیگەرانیەکانیان ،ئەمەش کێ زیاتر داواکاری□کانی بایەخ پێبدات هەولی چارەسەری بدات، ئەوا ئەو لە هەڵبژاردنەکان بەرەو پێشتر دەڕوات چونکە خەڵک خۆی ئەوە دەبینێت بەدەم داواکاری□کانیش دەزانێت ،بەڵام خۆپیشاندانی سیاسی هەردووک بەرە بـاس نـاکەن گرنگـی پێنـادەن، چـونکە هـی سیاسـیە لەبەرژەوەنـدی ئەوانە بەس هـی خەڵـک هەمـووی بـاس دەکەن ئێـوەی میدیاکان بەهەموو ڕەنگەکانەوە لەوە مڵمڵانێ بکەن .

یان بەشێوەی تر دەبێ ئۆپۆزسیۆن هەموو شتێکی جیاوازتر بێ ئەوجا دەبێتە ئۆپۆزسیۆنێکی ڕاستق□ینە و ڕاستی ئەوجاش خەڵک وووردە ووردە

تۆی قبوڵ دەبێ .
2022 8 7

لە دژی فـــــایلی “موساد”دروستکردنەکانی کۆمـاری ئیسلامـــــی… وەرگێڕان و ئامادەکردنی: کاوە عومەر

لەسەر بنەمای چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی جەدید ئامادەکراوە

کەیوان جاوید: ماوەیەک پێش ئێستا چوار کەس لە هێزی پێشمەرگەی حیزبی کۆمەلە لە ئازەربایجانی ڕۆژئاوا دەستبەسەر کران و دەستبەجێ کۆماری ئیسلامی ڕایگەیاند کە ئەوان لە لایەن موسادەوە ئەرکێکی پ□ س□پ□ردراوە و ئەوانە بەکرێگیراوی ئیسرائیلن کە دەیانویست ئۆپەراسیۆنی سەربازی لەسەر خاکی ئێران ئەنجام بدەن، و ئەم حزبە لە پەیوەندیدایە لەگەڵ ئیسرائیل. تەواوی چیرۆکەکە چییە و ئەمە چۆن لێکئەدەنەوە ؟

حەمید تەقوایی: ئەمە ڕووداوێکە لە چوارچێوەی سیاسەتەکانی کۆماری ئیسلامی لە چڵپاو و دۆسیەی داتاشین دژ بە نەیارانی. دژی هەموو نەیاران، چ هێزەکانی چالاک لە کوردستان یان لە سەرانسەری ئێران یان خەڵکی ئاسایی. کاتێک کۆماری ئیسلامی مامۆستایان دەگرێ یان خانەنشین و کرێکاران دەگرێ، چالاکانی دژە حیجاب و تەنانەت خەڵکی ئاساییش لە خۆپێشاندانەکانی سەر شەقامەکان دەگرێ، بە جۆرێک دۆسیەکەیان دەبەستێتەوە بە “دوژمنێکی بیانی” و ئیدیعای پێوەندی لەگەڵ ئیسرائیل و ئەمریکا بۆ دەکات. و شتی لەو جۆرە لەسەر. هەمان هەڵبەستراو لەسەر هێزێکی ئۆپۆزسیۆن لە کوردستان بەکاردەهێنێت. ئەوەندەی لەبیرم بێت، ئەمە یەکەمجارە حکومەت لە کوردستان چالاکی□ک□انی پێشمەرگە یان هێزە سیاسییەکانی ئۆپۆزسیۆن بۆ ئیسرائیل د□گ□□ن□تەوە. ئەمە بەشێکە لە سیاسەتی سەرکوتکردنی حکومەت و بە بڕوای من بنەمای ئەم جۆرە پڕوپاگەندە و ئیدیعایە لە

بەهیوایی و بەدەسەڵاتی حکومەتەوە سەرچاوە دەگرێت. چونکە ڕووبەڕووی شەپۆلێکی وەها توڕەیی و ڕق و ناڕەزایی تەواوی کۆمەڵگا بووەتەوە کە تاکە ڕێگە کە لانیکەم دەتوانێت پاساو بە ئیمامی جوماحە و جەماعەتەکانی بداتەوە و لە پێشەنگدا بیانهێنێتەوە، بەستنەوەی نەیاران و خۆپیشاندەرانە بە پیلانەکانی ” دوژمنان”. ئێستاش سەبارەت بە هێزە سیاسییەکانی کوردستان هەمان کار دەکات.

کەیوان جاوید: کۆمیتەی کوردستانی حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری ئاگادارییەکی دەرکردووە و ئیدانەی کۆماری ئیسلامی کردووە، بەڵام کەس و لایەن و ڕێکخراوەکانیش هەن کە پێیان وایە سیاسەتی نابەرپرسانەی حیزبی کۆمەڵەی سەر بە عەبدولاموهتەدی بووەتە هۆی کوشتن و بەکوشتدانی ئەم گەنجانە. چۆن ئەم سیاسەتانە ڕوون دەکەیتەوە؟

حەمید تەقوایی: بە بڕوای من دەبێ کۆماری ئیسلامی بە کەت ومەرج بە زەمان گیراوی مەحکووم بکرێت. دەبینن کۆماری ئیسلامی ئەوانی نەگرتووە، لەبەر ئەوەی کە ڕێکخراوەکەیان سیاسەتی نابەرپرسانەی هەیە، یان سەرکەشی دەکەن، یان باندی ڕەش و مەزهەبی قەومی و هتد. وەک هێزی ئۆپۆزسیۆنی خۆی دەستگیریان دەکات، بۆ ئەوەی بتوانێت هەموو هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن و هەموو کۆمەڵگا چاترسێن بکات و لەم حاڵەتە تایبەتەدا بە تایبەتی خەڵکی کوردستان. سیاسەتەکانی ئەو ڕێکخراوەی کە لە لایەن حکوومەتەوە هێرشی کراوەتە سەر چەند بەرپرسانە یان نابەرپرسانەن، تا چەند دەکرێ ڕەخنەیان لێ بگیرێت و ئەمە چەندە قبووڵە یان دەکەین یان نا، دەبێ دەستدرێژیی کۆماری ئیسلامی بێ مەرج مەحکووم بکرێت.

ڕاگەیاندنی کۆمیتەی کوردستانی حیزب لەسەر بنەمای ئەم سیاسەتە نووسراوە.

هەروەها حەز دەکەم ئاماژە بەم خاڵە بکەم، تەنانەت لەسەر ناوی ئەم ڕێکخراوە، هەندێک کەس موناقەشە دەکەن کە بۆچی وتت حیزبی کۆمەڵەی کوردستانی ئێران؟ باندێکی ڕەشە، دەستەوتاقمن، ڕێکخراوی زەحمەتکێشانە و هتد. وەڵامی ئەمە سادەیە. ڕێکخراوێک بە واژەی “حیزبی کۆمەڵەی کوردستانی ئێران” ڕایدەگەیەنێت، چوار لە پێشمەرگەکانیان دەستبەسەر کراون. هەر هێزێکی سیاسی بەرپرسیار و جدی پەیوەستە لە ناڕەزایەتی دەربڕین لە دژی ئەم گرتنانە هەمان ناو بەکاربهێنێت.

زۆر هێزی تریش بە خۆیان بە کۆمەنیست ناودەبەن، ڕەنگە ئەمە هەزار ڕەخنەمان هەبێت و قبوڵی نەکەین کە ڕێکخراوێکی دیاریکراو کۆمەنیست

بێت، تەنانەت حیزبێک کە خۆی بە دێموکرات ناودەبات، ڕەنگە قبووڵی نەکەین کە دیموکراتە. بەڵام ئەمە نابێت وامان لێبکات ناوی ئەو ڕێکخراوانە لەبەردەم حکومەتدا نەهێنین. بە تایبەت کاتێک ڕێکخراوێک لەلایەن حکومەتەوە هێرشی دەکرێتە سەر، پێویستە بە ناوی خۆیەوە ئاماژەی پێبکرێت. هەر ڕەخنەیەکمان لە سەر ئەم حیزبە هەبێت و ناوەکەی قبوڵ بکەین یان نا، ئەم ڕێکخراوە بەم ناوەوە کار دەکات و کۆماری ئیسلامی بەم ناوە دەستبەسەری کردوون. ناتوانی هیچی تر بڵێیت چونکە ڕەخنەت هەیە. بۆ نموونە ناکرێ بڵێین کۆماری ئیسلامی ئەندامانی مەزهەبی نەتەوەیی یان ناسیۆنالیستی و باندێکی ڕەشی دەستبەسەر کردووە! مەبەستتان هەرچییەک بێت، ئەمە بەرگریکردن نییە لە دەستگیرکراوەکان، جۆرێکە لە پاساودانان و بەرگریکردنە لە دەستگیرکردنیان! ئەمەش جۆرێکە لە دانانی بەرپرسیارێتی دەستگیرکردنەکان و دەرئەنجامەکانیان، لانی کەم بەشێکی، لەسەر شانی ڕێکخراوەکە و کەسە دەستگیرکراوەکان. دەمێنێتەوە لە ناوەڕاستی شەڕێکدا لە پلەی سێهەمدا بوەستین و هەم لە کۆماری ئیسلامی و هەم لە هێزە نەیارەکانی ڕژیم تەقە بکەین! ڕوونە کە ئەم هەڵوێستە مامناوەندە بۆ قازانجی کۆماری ئیسلامیدا کۆتایی دێت.

کەیوان جاوید: چۆن ئیسرائیل قاچی کەوتوەتە ناو ئەم ڕوداوە؟ دوژمنی گەورەی ئەمریکا بوو، ئێستا کە ئیسرائیل پێیەکانی کێشکراوە بۆ ناو ئەم ڕوداوە، دۆخەکە چۆنە؟ ئامانجی کۆماری ئیسلامی چییە؟

حەمید تەقوایی: بەهای بەکارهێنانی ئەم جۆرە تەبلیغاتە بۆ ڕژیم لە دوو لایەنەوەیە. یەکێکیان بەکارهێنانێکی ستراتیژی و ناسنامەییە و ئەوی دیکەیان بەکارهێنانی پراکتیکی و تاکتیکییە لە هەلومەرجە تایبەتەکانی ئەمڕۆدا.
بەکارهێنانی گشتی ئەوەیە که کۆماری ئیسلامی خۆی وەک حکومەت له بەرژەوەندی “قودس” و دژ به ڕژێمی زایۆنیستی ئیسرائیل دەخاته ڕوو و بەم ناونیشانه ڕێبەری بزووتنەوەی کۆنەپەرستی ئیسلامی سیاسیە له ناوچەکەیە. بەم مانایە بەستنەوەی ئۆپۆزسیۆن بە ئیسرائیل کارتێکی بەهێزە بۆ ئەوەی حکومەت ریزەکانی خۆی و جەماعەتی حکومەت و ئیمام و هتد پیلانگێڕییەکانی موساد و ئیسرائیل کۆبکاتەوە. بەستنەوەی خۆپیشاندەران بە دوژمنی دەرەکی فێڵێکی “کلاسیک”ی هەموو حکومەتە دیکتاتۆر و سەرکوتکەرەکانە و کۆماری ئیسلامیش لەوە بێبەری نییە.
خاڵی دووەم ئەوەیە کە لە چەند مانگی ڕابردوودا چەندین جار شاهیدی ئەوە بووین کە بەرپرسانی ئەتۆمی کۆماری ئیسلامی و فەرماندەکانی سوپای پاسداران لەلایەن دزەکارانی ئیسرائیلەوە تیرۆر کراون. بەم

مانایە کۆماری ئیسلامی فەزیحە لە دوای فەزیحەی هەبووە. دەردەکەوێت کە هێزەکانی ئیسرائیل یان ڕێکخراوی موساد دزەیان کردۆتە ناو ناوەندە ئیتلاعاتییەکانی کۆماری ئیسلامی و زانیاری دروستیان هەیە و ئۆپەراسیۆنی سەرکەوتوو بەڕێوەدەبەن. هەر لەبەر ئەم هۆکارەش حکومەت دەیەوێت بانگەشەی ئەوە بکات کە دەبینن منیش پیلانەکانی ئیسرائیل دەدۆزمەوە، منیش پیلانەکانیان پوچەڵ دەکەمنەوە و بەم شێوەیەش دەیەوێت فەزیحە یەک لە دوای یەکەکانی بە جۆرێک چارەسەر بکات. پەنا بردنە بەر ئەم جۆرە کەیس هێنانە دژ بە هێزەکی ئۆپۆزیسیۆن لە کوردستان، نیشانەی ئەوەیە کە پڕوپاگەندەی کۆماری ئیسلامی گەیشتووەتە بنی گۆزە. کوردستان خاوەنی مێژوویەکی دوور و درێژە لە خەباتی چەکداری و ناڕەزایەتی جەماوەری و کۆمەڵایەتی دژ بە کۆماری ئیسلامی و ڕق و تووڕەیی خەڵک لە کوردستان لە دژی ڕێژیم لە سەرەتای ئەم حکوومەتەوە بەربڵاو و فراوان بووە. لە لایەکی دیکەوە کۆمەڵگای کوردستان بە بەراورد لەگەڵ ناوچەکانی دیکەی ئێران زیاتر حیزبی و ڕێکخراوە. بە لەبەرچاوگرتنی ئەم هەلومەرجانەی کۆمەڵگەی کوردستان، ئەو بانگەشەی کە پێشمەرگە دەستگیرکراوەکان سەر بە موساد و ئیسرائیل بوون، بێمانا و کونترە لەوەی کە تەنانەت هێزەکانی لایەنگری حکوومەتیش قەناعەت پێبکات. ڕێژیم پێی وایە بەرێیەکی نوێی تەبلیغی دژ بە خەڵک و ڕێکخراوە ناڕازیەکان دەکاتەوە بە ئامانجی بڵاوکردنەوەی قوڕاو بەسەر حیزب و بزووتنەوە ناڕازیەکانی کوردستاندا، بەڵام ئەمە تف بە ئاسمان فڕێدانە. ئەم هەوڵە وەک وتم هەوڵێکە لە بێ ئومێدی حکومەتەوە.

کەیوان جاوید: سیاسەتەکانی ئەو ڕێکخراوەی کە دەستبەسەر کرابوون، لەلایەن حیزبی کۆمۆنیستی کرێکارییەوە ڕەخنەی توندی لێدەگیرا و دەگیرێن، بەڵام بە مەرج پشتیوانی لەو کەسە دەستگیرکراوانە دەکات. هیچ ڕەخنەیەکتان نییە لە سەر سیاسەتەکانی حیزبی کۆمەڵە؟ وە نەدەبوو ئەمە بخرێتە ناو بەرگریکردن لە دەستگیرکراوەکان؟

حەمید تەقوایی: بە بڕوای من نەئەبوایە بمان خستایەتەوە بەرچاو. ڕەخنەی ئێمە لە ڕێکخراو و بزووتنەوەی عەبدوڵڵا موهتەدی چەندین جار ڕاگەیەندراوە و لە شوێنی خۆیەتی، بەڵام ئێمە لە کاتی ڕووبەڕووبوونەوەی حکوومەت لە ناڕەزایەتی بەرامبەر ئەو دەستبەسەرکردنانەدا ئەم ڕەخنانە ناخەینەوە بەرچاو و نابێت بیخەین. بەگشتی لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوە لە بابەتەکی دیاریکراودا لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێراندا لە بەرامبەر دەستگیرکردنی ئەندامانی

هێزێکی سیاسیدا جێگای ڕەخنەگرتن لەو هێزە سیاسیە هیچ سوودێکی نییە. هەر وشەیەک شوێنی خۆی هەیە و هەر خاڵێک شوێنی خۆی هەیە. لە کاتێکدا کۆماری ئیسلامی دۆسیەیەکی ئەمنی-موساد لە دژی ئەو چوار پێشمەرگەیەی کە دەستبەسەری دەکات، کە هەموومان دەزانین بنەمای دانانی دادگاییکردن و ئەگەری دادگاییکردنی تەلەفزیۆنی و تەوبەکردن و دانپێدانان و دەرکردنی سزای لە سێدارەدان و هتد، هەر هێزێکی سیاسی بەرپرسیارە لەوەی کە ڕاشکاوانە لە دژی ئەم هەوڵانەی حکومەت بوەستێت و هەوڵی پوچەڵکرنەوەی بدات. لەم دۆخەدا ڕەخنەگرتن لە هێزی هێرشبەر هەڵەیەکی گەورەیە هەم لە ڕوانگەی سیاسی و هەم لە ڕوانگەی مرۆییەوە، کە خزمەت بە پاساوهێنانەوە بە سیاسەتەکانی حکومەت دەکات. لەم دۆخەدا هەر ڕەخنەیەک بگرن، هەر نیازێکتان هەبێت، لە ڕاستیدا ئەوە بە بەرژەوەندی کۆماری ئیسلامی کار دەکەن و کۆماری ئیسلامیش ئەم دۆخەدا دەقۆزێتەوە. لە ئێستادا کردووییەتی کەسانێک هەن کە دەستیان کردووە بە ڕەخنەگرتن و ئاشکراکردنی ڕێکخراوی باندی ڕەشی موهتەدی و هێرشکردنە سەر ئەم ڕێکخراوە.

هەندێك لە ئێستەی ئەو دەستبەسەرکردنانەدا هاوبەشن و دەڵێن هەم کۆماری ئیسلامی و هەم باندی موهتەدی مەحکووم کراون. ڕوونە کە کۆماری ئیسلامی باز دەداتە سەر ئەم ئەسپە و دەڵێت سەیرکە خۆیان دەڵێن کاری ئەم دەستبەسەرکراوانە هەڵە بووە، سەرگەردان و نابەرپرس بوون، ئەندامی ڕێکخراوێکی نابەرپرس و نابەرپرس بوون لە باندێکی ڕەشپەست و هتد، و بۆیە مافی دەستگیرکردنیان و لێپێچینەوەمان هەیە. سایتی ئاکام نیوز ئێستاش هەمان کار دەکات.

ڕوونە کە نابێ لە ڕەخنەگرتن لە بۆچوونە ڕاستڕەوەکان و سیاسەتی ناسیۆنالیستی و ئێتنۆسێنتریزمی حیزبی کۆمەڵە و لە ڕەخنەگرتن لە ڕێگا و سەرکەشییە نابەرپرسانەی ئەم ڕێکخراوە یان هەر حیزب و ڕێکخراوێکی دیکەی ئۆپۆزسیۆن، یەک زەڕە کەم بکەینەوە و ئەمەش هەمیشە ڕەخنەمان گرتووە بەبێ داشکاندن. ئەمە کەیسێکی ڕوونمان هەیە لە ڕەخنەگرتن لە بزووتنەوە ڕاستەکان، ناسیۆنالیزمی نەتەوەیی لە کوردستان وەک بزووتنەوەی ئۆجەلان و ئاپۆیزم و هتد، لە ڕەخنەگرتن لە پاشایەتییەکان، لە ڕەخنەگرتن لە ناسیۆنالیزمی فارس و ستراتیژ و سیاسەتەکانیان و لە هەمان کاتدا چالاکانە بەرگری لە هەموو ئەوانە دەکەین دەستگیر دەکرێن و سزای لە سێدارەدانیان بەسەردا سەپێنراوە، سەر بە هەر ڕێکخراوێک بن، ئەمە تۆمارێکی بەرهەمدار و شانازیمان هەیە. ئەگەر کۆماری ئیسلامی هێرش بکاتە سەر هەریەکێک لەو هێزانە، ئێمە بە هەموو هێزمانەوە دژی حکوومەت دەوەستینەوە. من پێم وایە ئەمە سیاسەت و ڕەفتارێکی بەرپرسیارانە، ئەمە ڕێگەیەکی ڕادیکاڵە و ئەگەر نا، ئەوە نەک هەر کۆماری

ئیسلامیتان لە ژێر تیغی هێرش هێناوەتە دەرەوە، بەڵکو ئەوە بوونەتە بنەمای سیاسەتە سەرکوتکەرەکانی جا بتەوێت یان نا.

کەیوان جاوید: کەمپینێک کە مینا ئەحمەدی ڕای گەیاندووە، بە بەرگریکردنە لە کاک جەمشید شارمەهد کە لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە بە بەبەکرێگیراوی موساد و هتد دادەنرێت و مەترسی لەسێدارەدانی لەسەرە. مینا ئەحمەدی بێ مەرج داکۆکی لە ئازادیی ئەم کەسە دەکات کە پاشایەتیە. بەپێی ئەم سیاسەتەی حیزب تەنیا تایبەت نییە بەم حاڵەتە تایبەتەی گرتنی ئەم پێشمەرگانەوە. ئایا حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بەم سیاسەتەی کەی هەر چالاکێکی سیاسی کە لە شاهانە و لە بزووتنەوەی موهتەدی و لە ڕاست و چەپەوە بەبێ کەت ومەرج بەرگری دەکات، پرنسیپە حیزبیەکانی خۆی پێشێل ناکات؟
حەمید تەقوایی: با پێتان بڵێم پرەنسیپی حیزبی ئێمە چین؟ پرەنسیپێکی حیزبەکەمان ئەوەیە کە لە خەباتی ڕووبەڕوو لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا خۆمان وەک نوێنەری کۆمەڵگا دەبینین و پشتیوانی هەموو ئەو چالاکوانانە دەکەین کە دژی کۆماری ئیسلامی خەبات دەکەن. ڕوونە کە ئێمە ڕەخنە لە سیاسەتی زۆرێک لە پارتەکانی ئۆپۆزسیۆن دەگرین، ڕەخنە لە میتۆدەکانیان دەگرین و چەندین جار بە ئاشکرا و بە ڕوونی بۆچوونەکانمان دەربڕیوە. بەڵام ڕەخنەگرتنمان لە هێزەکانی تر بچوکترین پاساو نادات بە پەلاماردانی حکومەت بە سەریان، هەروەها ڕووبەڕووبوونەوەمان لەگەڵ ئەم سەرکوتانەدا یەک زەڕە کەم ناکاتەوە.
من پێم وایە ڕەخنەگرتن لە هێزێکی سیاسی لە دۆخێکدا کە لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە هێرشی کراوەتە سەر، یەکێکە لە سیاسەتە بە پرەنسیپ و نابەرپرسانەکان. حیزبی ئێمه له به رده م سیاسه ته سه رکوتگه ره کانی ڕێژیمدا وه ک داکۆکیکار و نوێنه ری ته واوی ئه و هێزانه ی که له تێکۆشانی دژ به کۆماری ئیسلامیدا هه ڵگرن و وه ک داکۆکیکاری هه موو ده ستبه سه ر و قوربانیانی ڕێژیم ده رده که وێت. کەمپینی چارمهەد نموونەیێکە. ماوەیێک لەمەوبەر لە هەمان حیزبی عەبدوڵا مەهتەدی خەڵک دەستبەسەر و حوکمی سێدارەیان بەسەردا سەپێندرا و ئەمەش بە شێوەیەکی یەکلاکەرەوە بەرگریمان لێکردن. لێرەشدا هەمان شتە. بە بڕوای من حیزبی ئێمە و هەر حیزبێکی بەرپرسی ئۆپۆزیسیۆن کە بە ڕاستی لە دژی کۆماری ئیسلامی خەبات دەکات، ئەرکی ئەو بێ مەرجە داوای ئازاد کردنی ئەم چوار کەسە بکات بەبێ ئەوەی باس لە هەڵەی ڕێکخراوی پەیوەندیدار یان نابەرپرسیارێتی بزوتنەوەی مەهتەدی و هتد بکات. خاڵی لاواز و گرفت و ڕه خنه گرتن له هێزه کانی

ئۆپۆزسیۆن هیچ په یوه ندیه کی به حکومه ته وه نییه . حکومەت دەیەوێت هەموو کۆمەڵگا و هەموو چالاکوانەکان بکوژێت و دەبێت بەرگری لە هەموویان بکەیت.

کەیوان جاوید: چ ڕێوشوێنێکی تایبەت لە فەرمانەکەدا دیاری کراوە سەبارەت بەم بابەتە؟

حەمید تەقەیی: ئەوەندەی پەیوەندی بە حیزبەکەمانەوە هەیە، هەموو هەوڵێک دەدەین بۆ ئازادکردنی ئەم چوار کەسە. لە سەرووی هەمووشیانەوە پرسی ژیانی چوار گەنج دەوروژێنرێت کە هیچ تاوانێکیان ئەنجام نەداوە. پێویستە بە هەموو توانامانەوە ئەم تاوانە بوەستێنین. سەرەڕای ئەم لایەنە مرۆییە، لە ڕوانگەی سیاسییەوە، حکومەت دەیەوێت هەمان سیاسەت لە مامەڵەکردن لەگەڵ هێزە ئۆپۆزسیۆنەکانی لە کوردستاندا پەیڕەو بکات کە لە سەرانسەری ئێراندا پەیڕەوی دەکات، واتە دۆسیەیەک بۆ پەیوەندییەکان لەگەڵ ئیسرائیل و ئەمریکا دروست بکات و وا پیشان دەدات کە هەموو نەیارەکانی وابەستەی دوژمنێکی بێگانەن. پێویستە هەر لە هەنگاوی یەکەمەوە ئەم سیاسەتە بەلایەن بکەین بە تایبەت لە پەوەندی لەگەڵ کوردستاندا و کارێک بکەین بۆ ئەوەی لەمەودوا دەستبەسەرکردن و تۆمارکردنی دۆسیە لە دژی هێزە ئۆپۆزسیۆنەکانی لە کوردستان و هەر شوێنێکی ئێران ئاسان نەبێت بۆ حکومەت. ئێمە بە هەموو توانامانەوە بۆ ئەمە هەوڵ دەدەین و بانگەوازی من بۆ هەموو هێزە ئۆپۆزسیۆنەکان ئەوەیە کە لەم شەڕە دژ بە کۆماری ئیسلامیدا بە گوێدانە هەر ڕەخنەیەکیان لە یەکتر بوەستنەوە و بێ مەرج داوای ئازادکردنی ئەم چوار کەسە بکەن. هیچ گوناحێکیان نییە، هیچ تاوانێکیان نەکردووە و پێویستە دەستبەجێ و بێ مەرج ئازاد بکرێن. حیزبەکەمان بە ئەو مەبەستە هەڵمەتێک ڕێکدەخات، ئامۆژگاری منیش بۆ هەموو هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن ئەوەیە کە کارا کار بکەن بۆ ئازادکردنی ئەو کەسە دەستگیرکراوانە.

٣ی ئابی ٢٠٢٢

سوپاس بۆ ئەمیر تاڤاکەلی بۆ جێبەجێکردنی دەقی سەرەتایی ئەم چاوپێکەوتنە

رۆژنامەی دەنگی کرێکار ژمارە ٣٦

[بۆ خوێندنەوەی دەنگی کرێکار کلیکی ئێرە بکەن....]

دوو شیعری دڵکەش قادر

چاوەکانت بەشوێنمدا دەگەڕێن

ئەگەر من مردم
تۆ لە کام چاوگەی هیواوە سەردەردەکەی؟
لە کام ئولفەتی خۆشەویستیەوە
پێکەنین بەیان دەکەی؟

ئەگەر من بوومە قوربانی،
تۆ لە کام چاوگەوە دەڕێیت و
داوای هیوا دەکەی؟
لە کام پێکی مەمکەوە داوای پاکبوونەوە دەکەی؟

ئەگەر من گوومبووم
لەکام باخچەدا پشوویەک دەنۆشی و خەیاڵێک دووگیان دەکەی و بەدیار
چاوی دڵکەشەوە دەگری؟
لە کام کۆشکدا سەرخەوە دەشکێنی بەبێ گریان؟

ئەگەر من لە هیچ شوێنێ نەبووم
ئەو ڕۆژە دێت
چاوەکانت بە شوێنما دەگەڕێن
هەمووجە لە چاوتا
لە هزرتا
لە خەیاڵتا
دەبنە وەسوەسەی نەدەزینەوە و
گێڕان.

ئەوکاتەی دڵتەنگ بووی
سەرێک بدە لە ماڵە چۆڵەکەی سینەم و
تەماشای شکڵە هەڵواسراوەکان بکە
چۆن بە دیواری دڵمەوە
چۆن بە تاقی سینەمەوە
بەبێنازی سەمای تەنیایی دەکەن
چۆن بەبێهیوایی سەیری خۆرئاوابوون و
ئاسۆغەمگینەکان و
شەکەتی ڕێگای ونبوون دەکەن.
ئاخ بێنازی گووشین و
بێ مەیلی مەستبوون.

سلێمانیی
-——————————

ژوانی ماچ

مەچۆ ئەو شەقامانەی دەچنەوە سەر کوشتن
مەچۆ ئەو ماڵانەی لە جوغزی شەڕدان
سەر بە نەژادی خەیاڵم
لە خەون کەوتمە خوارەوە و
خەو دەمباتەوە سەر سەماکردن
لە کوانووی شەڕی خەیاڵەوە سەیری
کشانی ئەو نەیزەکانە دەکەم
کە لە ترازانی ستیانەکەم هەڵوەرین
من لە ئاوی ئەو سینە دەنۆشم
کە دەستەکانی ستیانی سێوێکن بۆ نازکردن
لە ناز و عیشوەی ئەو باڵدارە دەچم
کە هەر خەیاڵە و دەچینەوە سەر یەکەم ژوانی ماچ
من لە خەزانی هەر گەڵاکدا
ئیقاعی نوێبوونەوەی ماچێک دەبینم
لەگەڵ هەر نەسیمێکی پاییزانە
وێنەیەکی ڕەش و سپی دەنێرم
وێنەیەۆ ئاماژە بێ بۆ ئیجراکرنی خۆشەویستی و
کێشانی تابلۆیەک لەسەر حەرامترین شوێنی خەیاڵ.

سلێمانیی
دڵکەش قادر

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا..21..شەمامە بارەوانی

بەشی بیست و یەک/

لە فەقێیەکی دۆگمایی و فەندەمێنتالیستەوە، بۆ مرۆڤێکی سیکۆلارست و لیبراڵ..!

لە چەند بەشێکی سەرەتای بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕادا، بە کورتی باسم لەهەندێک لە جیهانبینی و ڕوانگەی موعتەزیلەکان و قورئانییەکان و عەدنانییەکان و ئەشعەرییەکان..تاد. کرد.
جا ئەمە بەو شێوەیە کۆمەڵێک لە فەقێکان بووبووین بە قورئانی، وەلە دوای ماوەیەک و دواتر قورئانیش نەماین.

من زۆرجار بە شۆخی بە هەندێك لە فەقێکانم دەگووت: هاوڕێیان دەزانن قورئانی بوون، دوایین قۆناغی ئایینداریییە، وەک چۆن مارکس دەڵێت: ئیمپڕیالیزم دوایین قۆناغی کاپیتالیزم و گەشەی سەرمایەدارییە!؟

جا فەقێکان وەک باسم کرد، دوای ئەوەی تووشی گۆڕانی فیکری و عەقائیدی بووین، هەیان بوو، بوو به مەسیحی و هەیانبوو بوو بە قورئانی، هەشبوو بوو بە کەسێکی لائیک، هەشیانە هەر ڕۆژە و بیر و باوەڕێکە و هەردەمەی لەسەر پەتێک یاری دەکات، سەعاتێک ئەتایست، یان لائیک و بێ دینە. سەعاتێکیتر ڕبووبی و دایزم، یان ئەگنۆستیکە، سەعاتێک دواتر ئایدیالیست، یان عیرفانی و سۆفیزمە. دەمێک دەچێتە کلێسا و سەردانی قەشە دەکات و ئینجیل دەخوێنێتەوە و دەمێکیتر دەڵێ زەردەشتیم و لەناو پەرستگای زەردەشتییەکان زەردەشتی بوونی خۆم جاڕدەدەم و دەمێکی تر مەدحی جوولەکان دەکات و تاسەی گەشتێکی تەلئەبیب و ئیسرائیل دەکات و گاهێتر کەسێکی ماتریالیستە و ئایین بە خورافە و وەڕێنە و تریاکی گەلان دەزانێت و پشتگری پڕۆلیتاریاو مارکس دەکات.
ڕۆژێک دەڵێت تەنها زانست پێوەر و حاکم و بڕیار دەر و تەواوە و سوێند بەسەری نیوتن و ئەینیشتاین و ستیڤن هاوکینگەوە دەخوات و هەرچی ناسا گووتی ئەوە ئایین و یەقینە لای ئەو، ڕۆژی دواتر دەڵێت:

زانست لە ئاستی ئایین دا هیچ نییە. مانگەک نەتەوە پەرستە و لە فەیسبووک بانگەشە بۆ بیری ڕاسیزم دەکات و مانگێکیتر گاڵتە بە هەستی نەتەوەیی دەکات و دەڵێت نەتەوە چییە و من کورد نیم و عەرەبم!

بەیانی عەدەمی و نهلیست و پوچگەرایە و ئەوارە ئەنارشیستە. ئەمڕۆ پۆستێک لە فەیسبووک دەکات، بەیانی لێی پاشگەزدەبێتەوە و خێرا دەیسڕێتەوە.

بە کورتیەکەی لە پاشەگەردانی و سەرگەردانی دادەژیت و خۆی بە هیچیان یەکلایی نەکردووەتەوە.

کەسێکی ڕاڕاو ناجێگیرە، هەڵبەت ئەو هەموو تەنەقولاتە خێرایە و هەر دەمەی ڕۆیشتن بۆ لایەکدا و یاریکردن لەسەر پێتەکدا.

هۆکارەکەشی بە بۆچوونی من: ئەو کەنە فەقەیە پاشخان و پاکگراوەندێکی ڕۆشنبیری و مەعریفی و ڕۆشنبیری قوڵی نییە و ناخوێنێتەوە و تەنها جارجار سەیری کورتە ڤیدیۆی ئەم و ئەو دەکات و زوو دەکەوێتە ژێر کاریگەری هەر شتێک کە دەیبیستێت و زووش وازی لە دێنێت و دوژمنیشی کتێبە و لە هەموو ژیانم یەکەم کەسە، ببینم کە قسە بە کتێب بڵێت و سوکایەتی بە خوێندنەوە بکات و بڵێت: خوێندنەوە چییە و کەی مۆدیلی موتاڵا و کتێب ماوە و بەردەوام بەمن دەڵێت: کێ یلەی کتێب!

منیش بە خۆشی پێی دەڵێم تەمبەڵ و نەخوێنەوار.

هەڵبەت ئەو فەقەیە سەرەتای لائیکبوون و بە دینیەکەیشی ئەوەی من تێبینیم کرد ئەوکات، کاردانەوە بوو، زیاتر لەوەی هۆشیاربوونەوە، یان پشت بەستن بێت بە خوێندنەوە و بەزانست و بەراوردکردن و بیرکردنەوە و لۆژیك و تێڕامان و گومانکردن و پرۆسەیەکی دوور و درێژی چەندساڵە، ئاخر ئەو لەپڕ و چۆن بڵێیت لە شەو ڕۆژێکدا باوەڕی بە ئایین نەماو و جاڕی بە ئایینی خۆیدا!

ئینجا سەبارەت بەو شێوازە گەڕانە فیکریە لەناکاوە و هەر ڕۆژەی چوونەسەر مەزهەب و ئایین و ئایدیا و فیکرێك، من لێرەوە دەوەستم و لە بەشەکانی داهاتوو لە بەشەکی تری بیرەوەریەکانی فەقەیەکی گوومڕا زیاتر لەسەری دەدوێم، کە ئایە مرۆڤ دەگمایی بێت و کوێرانە لەسەر بیر و باوەڕێک بێت و شوێن کۆمەڵێک دۆگم و ئەقیدەیەکی دیاریکراو بکڕێت وهەرگیز دەستبەرداری نەبێت و باوک و خێزان و عەشرەت و دەورو بەرەکەی و دێ و شار و دەڤەرەکەی چی ئایین و ئایدیا و مەزهەب و ئیدۆلۆژیایەکیان هەبوو، ئەمیش ڕێک وەکوو ئەوان بێت و سەبەر و کۆپی پەستی ئەوان بێت و" لەسەر یەقینیاتی دەگمایی و ئۆرتۆدۆکسی خۆی بخەوێت و ئولفەتی بە ئەو گوتەزا دەمارگیری و ئایینیانە هەبێت کە لەگەڵ شیری دایکی خواردوویەتی و هەمیشە بێتە

دیلـی قـاڵبە تیۆلۆژی و لاهـوتییە کلاسـیکییەکان و نەتـوانێت لە بەرامبەر تێڕوانینی ئەنترۆپۆلۆژیای نوێدا بکرێتەوە. “(١). و دەق بە مەزهەب و ئیدۆلۆژیا و فیکرەکی دیارکراوەوە بگرێت و لە ناو بازنەی کۆمەڵێک دۆگمی نەگۆڕ و جێگیر و لەبەتەی بیر و باوەڕ و ئەقیدە و ئایینێکیدا بوونی خۆی قەتیس و زیندانی بکات و هەوڵی ڕزگاربوون و هاتنە دەرەوە نەدات، یاخود هەر ڕۆژە و بیر و باوەڕێک چون گۆڕینی پێڵاوەکانی بە ئاسانی بگۆڕێت و کەسێکی چەقبەستوو نەبێت و” کۆکەوتن لەسەر شتێکی کۆتایی و جێگیر ڕەت کاتەوە”؟!(٢).

هیوادارارم ئەو کۆنە فەقێیەلەم دەگران نەبێت و ئەوە حەقیقەتەکە من باسم کرد و ئێستاش و لەکاتی فەقێیاتیش، ئەو نزیکترین هاوڕێمە و لە مەقامی برایەکدایه و پەیوەندی برایەتـی و هاوڕێیەتیمان لەوپەڕی بەهێزیدایە و لەچەند بەشێکی بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گـوومڕادا، لەهەندێک بیرەوەری و بەسەرهات و شت زۆر هاوکار و یارمەتی دەرم بووە. وەلێ حەقیقە و هاوڕێکەمم هەردووک خۆشدەوێت، وەلێ حەقیقەت زیاتر. ئەوهاوڕێیەم من زۆرجار بە شۆخی پێی دەڵێم: تۆ چ بە ئاقڵی و چی بە کەراتی هەر ئازیزی لای من و هەردووکیشت لە دێت. واتـا هەم ئـاقڵی و هەم کەراتـی. کە وای پێدەڵێم هاهاها هەردووکمان دەدەینە قاقا.
هەرسەبارەت بەو گۆڕانە فیکریە، فەقێیەکیتری هاوڕێم لەسەر ئەو گۆڕانە فیکریە، باوکی کەسێکی یەکگرتووی ئیسلامی بوو، لەماڵەوە زۆر کێشەی بۆ درووست بوو. فەقێیەکیتری هاوڕێم دیسان هەمان شێوە تووشی زۆر ناڕەحەتی و ناخۆشی بوویەوە لە لایان کەسە نزیکەکانیەوە.
هەڵبەت من هیچ ناخۆشیەکم لە ماڵەوە تووش نەبوو، ئەو پەڕی ڕێزیان گرتم.
ڕاستە لە دڵەوە زۆریان پێ ناخۆش بوو، بەڵام هەرگیز نەیان درکاند.
تەنها دایکی کۆچکردووم نەبێت، زۆر جار بە خەندەوە پێی دەگووتم:
تۆ بۆ وات لەهات و وا گۆڕایت؟!

دنیایەکی سەیرە!
هەرگیز بە خەیاڵیشم دا نەدەهات، ڕۆژێک دادێت من تووشی ئەو گۆڕانە فیکریە دەبم و لە فەقێیەکی دۆگمایی و کەسێکی ئیسلامی و بابایەکی فەندەمەنتـالیستەوە، دەگۆڕێم بە کەسێکی سیکۆلار و لیبراڵ!
محەمەدی مەلا عەبدولکەریم مودەڕڕیس بەرلەوەی بکەوێتە ژێرکاریگەری فەلسـەفەو هـزری چەپ و ببـێت بە شیـوعی(٢). ئیخـوانی بـوو، وەکـو دکتۆر(عیزەدیـن مستـەفارەسول) ئامـاژەی بۆدەکـات، دکتۆر عیزەدیـن مستـەفا رەسـوڵ خۆیشـی کـوڕی مەلا بـووەو لەحـوجرە و فەقێیـاتی

خوێندویەتی و دواتر دەبێت بە کەسێکی شیوعی.

......

١-دەربارەی عەلمانییەت و ئایین(هەڵبژاردەیەک لە بەرهەمەکانی ئەرکون، د. محەمەد ئەرکون، وەرگێڕانی:د.نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد،چاپی یەکەم-٢٠١٨، سلێمانی، پ١٠٩-١١٢.

٢-هەمان سەرچاوە، پ.١٢٤.

٣-د.عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ، ئەزموونی بە بەشتی قەڵەمەکی سەربزێو، هەیق پەیقین، ئازاد عەبدولواحد موکریانی.